

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

OLLERUP HØJSKOLE.

ELEVFORENINGENS ÅRSSKRIFT. 1916.

Statens pædagogiske Studiesamling
København

AARSSKRIFT

FOR

OLLERUP HØJSKOLES ELEVFORENING

1916

ODENSE

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE

1916

Statens pædagogiske Studiesamling
København

Holger Rosenkrans den Lærde.

Som en fejende frisk Vaarvind kan komme og lufte ud i vore Huse, blæse til Side Vinterens mugne Luft og Støv og fylde dem med Friskhed, saaledes kom Reformationen til den danske Kirke og luftede ud dér. Den aandløse Form, som den katolske Kirke var stivnet i, afløses nu af et rigt bevæget kirkeligt Liv: I Stedet for den latinske Messe træder nu en levende Prædiken paa Modersmaalet. Med Reformationen holder en ny Kirkesang sit Indtog i vore Kirker. Biblen, der før kun havde været de lærdes Bog, oversættes nu paa Modersmaalet og bliver derved tilgængelig for Menigmand.

Reformationen kom egentlig med to Hovedfordringer, Kravet om Samvittighedsfrihed og Modersmaalets Brug i Kirken. Samvittighedsfrihed fik man ikke foreløbig, hvorimod Modersmaalet vandt en afgørende Sejr i Kirken.

Man skulde jo nu vente, at det, der saa smukt var begyndt, skulde bleven fortsat, at de Spor, de store Reformatorer havde traadt, skulde blevet uddybet af de Slægter, der fulgte efter; men det blev kun delvis Tilfældet.

Man kan nok regne omkring ved Aar 1560, det er ved den Tid, da Hans Tavsens, Peder Plades og Kong Kristian d. 3. dør, at da har Reformationen sejret i Danmark, ikke alene ved et Kongebud, det sker jo allerede i 1536; men da har den sejret i Hjærterne, at da er Danmark i det væsentligste et luthersk Land.

Nu kommer der imidlertid et Tidsrum, hvor Arbejdet særlig gaar ud paa at fastslaa, hvad der er ren luthersk Lære. Man rejste en Bygning af Læresætninger, et Dogmesystem, hvori man fastslog, hvorledes man skulde tro, tænke og tale om de forskellige Bibelord og Ord af Luther. Dette Arbejde begyndes her hjemme i Fr. d. 2.s Dage og fuldendes i Kr. d. 4.s Tid med Professor Jesper Brochmands

berømte Dogmesystem, som udkom i Aaret 1633. Da det var færdigt, sagde man, nu ved vi, hvad der er ren Lutherdom, nu skal ingen lægge til eller trække fra; thi de, der gør det, er Kættere, som ikke bør taales i Kongens Riger og Lande.

Grundene til dette Arbejde er flere og til en vis Grad berettigede: Sammen med Reformationen kom der, særlig i Tyskland, adskilligt grimt Sektervæsen frem, som Kirken maatte værges sig imod, og derfor satte man et Hegn af Læresætninger omkring den lutherske Kirkeager.

Endelig betragtede man den lutherske Lære som den eneste rette Vej til Salighed. Og ser man saaledes paa det, at ved den rene Lutherdom er der Frelse og udenfor den Fortabelse, saa forstaar man ogsaa, at saa bliver det for ethvert alvorligt Menneske en Sag af allerstørste Betydning at faa fastslaaet, hvad der er ren Lutherdom, at ikke den Lære, man bekender sig til, i Stedet for at vise Vej til Herligheden skal føre ud i Fortabelsen. Af disse Grunde skabes den ortodokse Kirke, og nægtes kan det ikke, at den til en vis Grad er til Støtte for Lutherdommen, dels ved at værne den imod Vildskaben og dels ved at gøre et i mange Maader dygtigt Tankearbejde; men trods dette blev den dog i det lange Løb til Fordærv, fordi der var ingen Udvikling mulig under den, og Livet gik i Staa. Det rige, stærkt bevægede Kirkeliv, som præger Kristian d. 3.s Tid, er allerede i Kristian d. 4.s Dage stivnet i en gold og aandløs Form.

Ved en ensidig Hævdelse af den paulinske Læresætning, at vi frelses uforskyldt af Guds Naade ved Troen paa Jesum Krist, kom man til at fremhæve Bekendelsen paa Livets Bekostning. Selv om man ikke sagde det, saa levede man dog, som man vilde levet, hvis man havde sagt: „Det gør ikke noget, hvordan Livet leves; thi gode Gerninger spiller ingen Rolle i Frelsens Orden. Kan man sige Ja til de nu en Gang fastslaaede Læresætninger, saa har man sin Salighedssag i Orden“.

Følgen af dette blev, at man skilte Læren og Livet ad, saa sammen med den mest rettroende Lære gik den gemeneste Raahed. Man kan her vise hen til Livet, som det levedes ved Fr. d. 2.s og Kr. d. 4.s Hoffer. Det Fylder med Mad og Drikke og Løsheden i Forholdet mellem de

to Køn. Det hedder i Ligtalen over Fr. d. 2, at han drak sig ihjel. Hofpræsten Anders Vedel siger: „Havde hans Naade afholdt sig fra den skadelige Drik, som nu over al Verden alt for gængs er, synes det for menneskelige Øjne, som hans Naade kunde levet mangan god Dag.“ Det er paa jævnt Dansk: Kongen har drukket sig ihjel, og der er næppe Tvivl om, at Fr. d. 2. forkortede sine Dage ved Umaadehold i Drik; men lige saa sikkert er det ogsaa, at han er en from, ortodoks Lutheraner. Da Kong Frederik ligger paa sit Dødsleje paa Antvorskov, og Lægen vil føle hans Puls, giver han jo det kendte Svar; „Lad kun Aaren slaa som hun vil, det ved vi, at Guds Naade slaar os aldrig Fejl.“ Noget lignende gælder Sønnen Kristian d. 4, og som Kongerne levede, saadan Rigets „Gode Mænd og Kvinder“, og fra dem breder Fordærvelsen sig ned i det brede Folkelag. I Aaret 1628 blev der af Sjællands Præster afsat 21 paa Grund af Drik og Hor, og om mange flere tav Bispem kun „fordi de gave Haab om Bedring“. Denne gemene Raahed er en af den ortodokse Kirkes daarlige Frugter, og er kun forstaaelig ud fra det, at man skiller Læren og Livet ad.

Sammen med Raaheden gik der en stor aandelig Sløvhed. Folk mødte vel i Kirkerne, og Præsterne holdt timelange Prædikener; men hvad kunde det hjælpe, naar Folk sad nede i Kirken og sov, og det gjorde de. Kr. d. 4 indførte nye Kirkebetjente. En Mand skulde under Guds-tjenesten vandre op og ned ad Kirkegulvet, væbnet med en lang Stok, som han skulde bruge til at vække dem med, der sad i Stolene og sov. Sagen var, at en Prædiken i hine Dage var først og fremmest et dygtigt logisk Forsvar for den rene Lutherdom, og et hadsk og fordømmende Angreb paa Katolicisme, Calvinisme, Kryptokalvinisme, kort sagt alle mulige „ismer“ saa nær som den rene, uforfalskede Lutheranisme. Der var nok for Forstanden og intet for Hjertet, og mens Præsterne fremførte de gamle, kendte Traverser, faldt Folk i Søvn.

Noget af det, som man skulde synes kunde virke oplivende, var den Samling af udsøgte Skældsord, som en Prædiken ofte var spækket med. Djævelens Yngel, Satans Ekskrement er Ord, som forekommer i Datidens kirkelige Stridsskrifter. Den hæsligste Dømmesyge og brutaleste

Forfølgelse overfor anderledes troende skæmmer Datidens lutherske Kirke. Den ortodokse Lutheraner tog Patent paa Himlen og henviste alle andre til det hedeste Helvede.

Endelig maa nævnes den forfærdelige Overtro, som for en Del skyldes Datidens mangelfulde Kendskab til Naturkræfterne og de Love, de følger. Hekse brændtes i Hundredevis. Peder Plade fortæller, at et Aar blev der paa Als og de omkringliggende Smaaøer brændt 52 Hekse. Der er saaledes mange stygge Pletter paa den ortodokse Kirke, dens Raahed, Dødhed, Dømmesyge, Overtro, og dog har den gjort sin Nytte indenfor Lutherdommen, dels ved at være et Værn mod Sektervæsenet og dels ved at gøre et dygtigt Tankearbejde, der virkede baade berigende og uddybende paa den lutherske Lære.

Den kan maaske lignedes ved en smuk og dejlig Frugt med rige Udviklingsmuligheder; men denne Frugt er omsluttet af en jærnhaard, dogmatisk Skal, der hindrer Livet i at bryde frem. Det er Pietismens Fortjeneste, at den sprænger Skallen, saa at Livet kan udvikle sig.

Det skal der imidlertid intet siges om her; men derimod vilde jeg gerne meddele lidt om en god dansk Mand, som prøver paa at sprænge Skallen. Det lykkes ikke for ham; men derfor er hans Arbejde lige godt, og Manden ligefuldt værd at mindes.

Manden, jeg tænker paa, er *Holger Rosenkrans den Lærde*. Slægten Rosenkrans er en af Danmarks ældste og ædleste Adelsætter, en gammel jysk eller maaske oprindelig sønderjysk Slægt. En Slægt, der ikke har frembragt et eneste Geni, det skulde da være Holger, som her skal tales om, men en Række gode danske Mænd, der i Tidens Løb med Troskab og Dygtighed har tjent deres Konge og Land. Holger er født paa Kalø Slot d. 14. Decbr. 1574. Hans Fader er ærlig og velbyrdig Ridder og Rigsraad, Nørrejylland's Statholder, Herre til Rosenholm og Skabby Jørgen Rosenkrans, og hans Moder er Dorthe Lange af den berømte Hvideslægt. Det er noget af det bedste danske Blod, der rinder i hans Aarer, og paa et af de skønneste Steder i vort Land fødes han og vokser op.

Kalø ligger ved det inderste af Kaløvig. Staar man dér med Ansigtet vendt imod Havet, har man til Venstre for sig Ruinerne af det gamle Slot, Kalø Skov og som

som Baggrund for det hele, Mols's høje Bakker, til Højre et rigt, frugtbart Landskab med dejlige Smaaskove, bølgende Kornmarker, tætliggende Landsbyer med mægtige Frugthaver og lige ud for sig Aarhus Bugt med sine mange Sejlere, Aarhus By med det høje Domkirketaarn ragende højt mod Sky, og Byen selv kranset af sine Skove, Ris-skov mod Nord og Marselisborgskov mod Syd.

Og som det er et smukt Sted — sikkert et af de dejligste i vort Land — er det ogsaa et minderigt Sted.

Kalø er bygget i Erik Menveds Dage. Da Jyderne gjorde Oprør, fordi de fandt Kongens Skatter for tunge, sendte han sin Rytterhær imod dem, og da „Bønderne vare bleven bankede til Bedring“, rejste Kong Erik et stærkt Stenhus og satte paa dette en kongelig Foged, som kunde holde de genstridige Bønder i Ave, og mange „Gode Mænd“ har boet bag Kaløs Mure.

Paa Kalø boede i Reformationstiden Rigsraaden Erik Eriksen Banner, en af de adelige, der ivrigst arbejdede for den nye Lære.

Paa Kalø boede i Aaret 1519 den unge svenske Adelsmand Gustav Erikson Vasa, da han — imod Tro og Love — af Kong Kristian d. 2. blev ført til Danmark. Her drømte han sine urolige Drømme, og herfra flygtede han, forklædt som Studedriver, ned igennem Jylland og slap over Lybæk hjem til Sverrig og rejste sit Folk til Befrielseskampen. Paa dette skønne, minderige Sted voksede Holger op og fik her sin første Opdragelse af sine Forældre og en Hovmester; men i en Alder af 12 Aar blev han sendt til Aarhus Latinskole, som han gennemgik i Løbet af 3½ Aar. Knap 16 Aar gammel kom han ud af Skolen og skulde nu til Universitetet; men hvilket skulde man vælge? Nu er det ikke saadan at forstaa, at vi havde flere at vælge imellem; thi Danmark havde den Gang kun et Universitet, det samme, som vi har endnu; men det var ikke videre anset. Det var ganske vist efter Reformationen bleven genoprettet, rigeligt forsynet med Jordegods, og 13 Professorer var ansat ved det; men trods dette var det alligevel saadan, at skulde man ret lære noget, var man henvist til Udlandet.

Ligesom Haandværkerne i vore Dage rejser paa Professionen, saadan rejste de lærde den Gang. Det var nødvendigt for vort Vedkommende, og det var ogsaa muligt;

thi hele Europas lærde Verden talte den Gang det samme Sprog, Latin, derfor fulgte man Undervisningen med lige stor Lethed ved et hvilket som helst Universitet. Det var for den studerede Verden en mægtig Fordel, at der brugtes det samme Sprog; men paa den anden Side var der ogsaa store Farer forbunden dermed. Latinen bidrog til at skille den lærde Verden ud fra det menige Folk, de lærde blev næsten en Kaste for sig selv, en Stat i Staten, og det bidrog til, at de Fejl udviklede sig, som vi lærer at kende ved Holbergs skrækelige Læger og Prokuratorer. En Skikkelse som Erasmus Montanus er et fuldt Udtryk for Skævhederne ved Latiniteten.

Den danske Adel er paa dette Tidspunkt ved at skifte Plads i Staten. Tidligere havde den været en Krigerstand, nu skal den være Embedsstand, og derfor skal den vide noget, det vil sige, den skal være lærd paa Datidens Måner, og derfor maa den gaa de lærdes Vej og søge Uddannelse ved Udlandets Universiteter. De blev sendt ud disse unge Adeldrenge i 16—17 Aarsalderen, rigeligt forsynede med Penge, ledsaget af en Hovmester, der i Reglen kun var en 4 à 5 Aar ældre end dem, for mange af dem blev en saadan Rejse ikke det, som den skulde være, en Studierejse, men derimod en Fornøjelsesrejse, og mangen en lovende Gut, der drog ud, vendte tilbage en 4—5 Aar senere, svækket baade paa Sjæl og Legeme af Laster, som han var falden for i det fremmede. Som Eksempel paa, hvordan der paa en god Maade kunde rejses, kan nævnes Thyge Brahe og Anders Vedel.

Holger kom da ogsaa af Sted, til Hovmester fik han den 6 Aar ældre Tysker, Cramer. Rejsen gik til Tyskland, først 2 Aar i Rostok, senere 3 Aar i Wittenberg. Disse to Universiteter blev valgt, fordi dér var den lutherske Lære ren og fri for al Calvinisme, og endelig havde Wittenberg endnu noget af Glansen over sig fra Morten Luthers Tid.

Spørger man, hvad studerede Holger, saa kan man svare: alt. Det er jo Polyhistorernes Tid. Datidens Viden er ikke større, end at et nogenlunde begavet Menneske er i Stand til at kunne tilegne sig den; men selv om han studerer alt, er der dog 2 Fag, som han særlig dyrker, det ene, fordi han skal, det andet, fordi han vil. Holger skal uddanne sig til Statsmand, og derfor maa han sætte

sig ind i Juraen, i Romerretten; men den havde ikke hans Kærlighed, det havde derimod Teologien. Den var dog, naar alt kom til alt, det fineste fine. At blive Professor i Teologi ved et eller andet Universitet var det højeste, man kunde naa ad den videnskabelige Rangstige. Teologien var Videnskabernes Videnskab, Videnskabens Dronning, og Holger dyrker den da ogsaa med den største Iver, saa Faderen gentagne Gange minder ham om, at han hverken skal være Præst eller Bisp, men Statsmand, og derfor maa han ikke forsømme sin Jura.

Efter 5 Aars Forløb vendte Holger i Aaret 1595 hjem til Danmark. Han sad inde med Datidens Viden; men først og fremmest var han saa stiv ortodoks Lutheraner, som vel muligt. Han kan nu tage Patent paa Gud som Lutheranernes Gud, og kan bruge hele Rækken af Skældsord overfor anderledes troende.

Nu har han imidlertid den Lykke at tilbringe et Aar i sit Hjem sammen med sin gamle Fader. Og Jørgen Rosenkrans hørte til den Slægt fra Reformationens første Tid, der forstod at forene luthersk Teologi med Melanchtons Humanisme. Han ser sin Fader dele sin Tid mellem en daglig Andagtsøvelse, godt Arbejde i Statens og egen Tjeneste og muntre, uskyldige Glæder, og lærer derved Kristendommen at kende som et Liv i Gud og ikke som en død, aandløs Lære, og da gamle Jørgen dør i Aaret 1596, er Holgers Dømmesygge stærkt svækket. Han er nu ført ind paa den Kirkevej, ad hvilken han senere skal vandre.

Ved Faderens Død arvede Holger dennes Godser, Rosenholm og Skabby, og i Aaret 1597 blev han Sekretær i Kancelliet, og samtidig fik han en Bestilling ved Hoffet; men dette smagte ikke Holger, og den 15. Jan. 1598 tog han sin Afsked.

Samme Aar den 13. Aug. holdt han Bryllup med Sofie Brahe, en Broderdatter til Thyge Brahe. Han fik i hende en brav, dygtig og forstaaende Hustru, som delte hans Interesser og var en from og dygtig Kvinde, der tog Husstyret og hele Regnskabsvæsenet i sin Haand. Han er nu Husfader, og maa som saadan passe sine Godser og „tjene Slægt og Godtfolk ved Bryllupper, Barsler og Begravelser“. Man skulde synes, at dette maatte kunne tage en Mands Tid, især efter at han i 1617 var bleven Medlem af Rigsraadet; men dette kunde dog ikke tilfredsstille

Holger; ved Siden af dette praktiske Arbejde vil han som Thyge Brahe, Arild Hvidtfeldt og Heinrich Rantzau være med til at gøre en Gerning i Aandens Verden. Og som de hver har sit Speciale, Astronomi, Historie, Sprog, saa har Holger sit, nemlig Teologien. Den har hans Ungdomskærlighed, og den var dog, naar alt kom til alt, det fineste fine; men før vi tager fat paa dette, maa vi se en lille Smule paa ham som Rigsraadsmedlem.

Udenrigspolitik havde han ikke megen Forstand paa og kun lille Interesse for; men derimod var der adskilligt i Indenrigsstyrelsen, som interesserede ham, særlig tog han sig af Kirke-, Universitets- og Skoleforhold. Knudskirken i Odense reddede han fra Nedrivning, ved Universitetet gennemførtes adskillige gode Reformers, lige saa ved de lærde Skoler, og han var ikke bange for af sine egne Midler at yde Hjælp, hvor det var nødvendigt. Skolen i Odense, som hørte til hans Len, gav han 1000 Speciedaler, den i Aarhus ligesaa. Tæt ved hans Gaard Rosenholm ligger Landsbyen Hornslet, Skolen dér gav han to Bøndergaarde, medens Præsten maatte nøjes med én.

Medens Trediveaarskrigen 1618—48 rasede i Tyskland, standsede saa at sige alt aandeligt Liv. Det var derfor umuligt for de unge adelige Drengene at studere i Tyskland. For at raade Bod paa dette fik han oprettet i Aaret 1623 den lærde Skole i Sorø, hvor de unge Adelsdrenge kunde faa den Viden og Dannelse, som de før havde hentet sig i det fremmede.

Holger selv blev Leder af Skolen og sørgede for, at dygtige Lærere blev knyttet til den.

Hjemme paa sin Gaard Rosenholm lod han indrette en Skole, dels for Børn og dels for voksne, baade adelige og borgerlige, og her søgte han at virkeliggøre sine Ideer paa Skolevæsenets Omraade.

Han ønskede i Skolen mere Anskuelse, mindre Remseri, ligesom han søgte at drage Naturfagene og Matematikken frem.

Endelig samlede han i Tidens Løb en stor og dejlig Bogsamling.

Han kan i en vis Forstand godt kaldes for Danmarks første Højskolemand. Ganske vist er der stor Forskel paa Holgers Skole og Nutidens Højskoler; men selv om Midlerne, der bruges, er forskellige, er Maalet dog det samme,

nemlig det, at vække og dygtiggøre en Ungdom saadan, at den bliver godt skikket til at gøre en god Manddomsgerning til Gavn og Glæde baade for sig selv og sit Land, og alt dette skete paa kristelig Grund.

Livet paa Rosenholm formede sig paa følgende Maade. Hver Dag begyndte med en kort Gudstjeneste. Holger læste et Stykke i Biblen, holdt i Tilknytning til det læste en kort Tale, der blev sunget et Par Salmer, bedt en Bøn, og Andagten sluttede med, at Holger lyste over sin lille Menighed den dejlige aaronitiske Velsignelse. Efter Gudstjenestens Slutning gik hver til sin Gerning.

Nu maa man imidlertid ikke tro, at Holger er en snæversynet Pietist. Der er i hans Hjem ved Siden af det anførte Plads for god, uskyldig Morskab. Adskillige gode Mænd er udgaaet fra Skolen paa Rosenholm. Af mere kendte kan her nævnes foruden hans Sønner, Gunde og Jørgen, den senere Kansler Kristen Thomsen Sehested og Professor Berthel Bartholin, som var den Mand, der fik størst Indflydelse paa Thomas Kingo.

Saaledes sad Rosenkrans som en Fyrste i Aandens Verden, og hans Navn var kendt over hele Europa.

Paa den Maade gik Tiden til 1625, da Kristian d. 4. kastede Danmark ind i den tyske Krig, der i Løbet af et Par Aar bragte Danmark lige til Afgrundens Rand.

Da Ulykkerne nu brød ind over Landet, sagde Præsterne: „Det er Guds Vredes tugtende Ris, der nu kommer over de Danske, fordi de har levet et ugudeligt Liv, nu maa der gøres Bod, og Bods- og Bededage blev indført, og fortrukne og lastefulde Præster blev afsat.

Holger er sin Tids Barn og ser paa Ulykkerne paa samme Maade. Han nøjes dog ikke med at se udad til andre, men indad i sig selv og spørge: „Har du, Holger Rosenkrans, gjort, hvad du kunde for at afværge Ulykken?“ Og her maa han svare: Nej! Ganske vist kan han frikende sig for Fylderi og Usædelighed; men paa anden Maade var han skyldig. Her sad han som Rigsraadsmedlem, mange andre kunde gøre det Arbejde lige saa godt som han eller endnu bedre; men det tog hans Tid, saa han fik ikke gjort det, han skulde, et Arbejde i Kirkens Tjeneste, han burde nedlægge sit Embede for helt at kunne ofre sig for det kristelige Liv. Det trænger sig paa ham, saa det bliver et Samvittighedsspørgsmaal, og han indsen-

der sin Ansøgning om Afsked. Kongen nægtede den; men han gentog den og fik sin Afsked, men i Unaade, og Kristian d. 4. kaldte ham fra den Tid „Den latinske Holger“.

Nu var han fri og kunde nu helt ofre sig for et kirkeligt Arbejde. Han havde tidligere udgivet enkelte religiøse Skrifter. Livet og indgaaende Studier havde forlængst svækket hans ortodokse Dømmesyge og givet ham et mildere Syn, og han fortsætter nu ad disse Veje. Tidens Raahed var ham en afskyelig, uforklarlig Gaade. Hvad var der dog i Vejen med den lutherske Kirke, at den, trods det at Læren var rigtig, dog bar saa daarlige Frugter. Det var Hjærtevarmen, der manglede, og nu søger Holger at raade Bod derpaa, og i den følgende Tid flød der fra hans Pen det ene opbyggelige Skrift efter det andet. Og de danske Teologer med Brochmand i Spidsen sang Lovsange til hans Pris; men saa kom Bruddet. I Aaret 1636 udgav han et Skrift, „Fyrstespejlet“, i hvilket han gør sig til Talsmand for en dobbelt Retfærdighedslære.

Han siger her, at det er ganske rigtigt, at vi frelses ikke ved vore gode Gerninger, men uforskyldt af Guds Naade ved Troen paa Jesus Krist; men en Gang retfærdiggjort ved denne Tro, øver et Menneske i Kraft af den Gerninger, som trods al den Skrøbelighed, der hefter ved dem, dog ogsaa yder deres Bidrag i Frelsens Orden.

Det var for Alvor en farlig Lære, Rosenkrans her førte frem. Det var ikke katolsk Gerningsretfærdighed, men det smagte en Del deraf, det var i hvert Fald en Fremhævelse af de gode Gerningers Betydning, som hidtil var uhørt indenfor Lutherdommen, og de danske Teologer med Brochmand i Spidsen faldt nu over ham og gav ham Kæternavn.

Kongen var rasende. Tre Aar tidligere var Brochmands dogmatiske System udkommen, og dermed var fastslaaet til evige Tider, hvad der var ren Lutherdom, og nu kom saa „den latinske Holger“ og satte hele Spørgsmaalet under Debat igen.

Kongen, for hvem Fred var det vigtigste, bød ham derfor at tilbagekalde sit ugudelige Skrift, ellers skulde han nok sørge for, at sligt ikke skulde gentage sig. Holger lod sig dog ikke skræmme, men forsvarede sig med, at Kristus er baade Sonemidlet og Forbilledet, som vi skal stræbe efter at ligne. Med andre Ord, han søger at for-

ene Pauli Ord: „Vi frelses uforskyldt af Guds Naade ved Troen paa Jesum Krist“, med Jakobs Ord: „Vis mig din Tro af dine Gerninger; thi ligesom Legemet er dødt uden Aand, saa er og Troen død uden Gerning.“

Havde han været en stakkels fattig Præstemand, var det sikkert gaaet ham ilde; men det var han jo nu ikke. Han var Holger Rosenkrans til Rosenholm, Hovedet for en af Danmarks mægtigste Slægter, forhenværende Rigsraadsmedlem, europæisk kendt, det maatte man tage Hensyn til, og selv om Teologerne i det følgende Tidsrum blev ved at stikke til ham, døde dog Striden hen lidt efter lidt, man vovede ikke at føre Sagen til det yderste.

For Resten fik Fejden et Efterspil. Jørgen Lauridsen Fris, Præst i Sevel, var Sjælesørger for Fru Kristence Juel, en Dame, der levede paa Rosenkrans's Vis.

Præsten ivrede saa stærkt mod den Gerningsretfærdighed, som han mente, hun lagde for Dagen, at hun følte sig gaaet for nær og klagede til Kongen. Og nu faar man Indtryk af, at Regeringen trængte til at vise, at den ogsaa satte Pris paa gode Gerninger. Man for frem mod den stakkels Præst med den største Haardhed. Kristian d. 4. skrev selv et Brev til Præsten, hvori han kalder ham en lumpen Kumpan, som Bødlen burde rive Tungen ud af Munden paa.

Saa galt gik det nu imidlertid ikke, men det gik ilde nok. Præsten blev afsat fra sit Embede og sat i Blaa-taarn, senere maatte han gaa i Jærn paa Bremerholm, dragende Skubkarren sammen med Landets værste Udskud, og alt dette, blot fordi han havde ivret alt for stærkt imod de gode Gerninger. Man vilde sikkert gærne, hvis man havde turdet, behandlet Holger Rosenkrans paa samme Maade, fordi han havde fremhævet de gode Gerningers Betydning for stærkt. Det var vanskeligt at træffe den rette Grænse. Man faar igennem dette et levende Indtryk af Ortodoksiens Aandstyrani og Snæversyn. Grundtvigs herlige Ord: „Tvang til Tro er Snak i Taaget“, havde Datids Mennesker, om de havde kendt dem, ikke forstaaet.

Medens Fejden stod paa, levede Rosenkrans paa Rosenholm; men i Oktober 1642 er han i København og bliver syg dér. Hans Hustru, Børn og andre Slægtninge samledes nu ved hans Leje for at tjene ham paa det sidste.

Kongens Præst, Mester Ole Vind, gav ham Sakramentet. Før han modtog det, skriftede han sine Synder. I dette sit Skriftemaal sagde han, at han i sit Liv kun havde haft én Uven; men ham havde han for længe siden tilgivet.

Hvem er denne Uven? Man ved det ikke; men meget taler for, at det er Professor Jesper Brochmand.

Ingen havde staaet ham aandeligt talt saa nær, ingen havde som Brochmand drevet ham frem ad de teologiske Studiers Vej, og ingen havde senere forfulgt ham saa bitert og vedholdende som Brochmand.

Efter at have modtaget Sakramentet, gør han sig færdig til at dø. Han kaldte sin Hustru hen til sig, og efter Tidens Skik bad han hende om Forladelse, for hvad Ondt han havde gjort hende, og hun svarede, som hun skulde svare, at han alle Dage havde været hende en god Husbonde og en trofast Dannemand. Derefter kaldte han sine Børn til sig og takkede dem for al den Glæde og Kærlighed, de havde givet ham, og han velsignede dem. Dernæst takkede han Gud, fordi han ikke havde levet forgæves, og med Ordene: „Kom saa Herre Jesus og kom i Naade og Barmhjærtighed“, sov han hen, Natten mellem Fredag og Lørdag d. 28. Okt. 1642.

Den 19. Novbr. fandt Bisættelsen Sted i Frue Kirke. Paa Rektors Opfordring fulgte alle Professorerne paa nær de tre Teologer den lærde Herre til Graven. Senere førtes hans Lig til Hornslet Kirke, hvor det blev bisat i et Kapel ved Siden af hans Fader.

Efter hans Død kom der en Syndflod af Æresskrifter; baade paa Prosa og gyselige Vers hævedes han til Skyerne baade her hjemme og i Wittenberg. Løven er jo aldrig farlig, naar den er død.

Naa, her var jo for øvrigt god Grund til at holde en højtstemt Tale; thi Rosenkrans er en Mand med ualmindeelig rige Evner, stor Arbejdskraft, inderlig Fromhed og et ejegodt Hjærte. Han er en Personlighed, der vandrer sine egne Veje, og han præger sin Kreds. Baade hans Børn og mange af hans Lærlinge fulgte i hans Fodspor. Hans største Fejl er Mangel paa Energi. Et stort Læreskrift, som han udarbejdede, blev aldrig trykt. Det kunde Teologerne her hjemme forhindre; men han kunde uden al Tvivl faaet det trykt i Udlandet. Det skete dog ikke.

Det var ham nok at fremsætte sine Tanker, Folk fik saa tage imod dem eller lade være.

Som Skolemand er han af stor Betydning. Han er her Talsmand for en levende, anskuelig Undervisning i Mod-sætning til Tidens døde, aandløse Remseri. I en dansk Opdragelseslære bør han have en Hædersplads.

Som Videnskabsmand er han ægte. Han gaar selv til Kilderne og undersøger dem, og er derved højt hævet over Datidens filosofiske Overfladiskhed.

Men det som gør, at man særlig mindes ham, er hans Forhold til Religionen. Her kan jeg ikke udtrykke hans Betydning kortere og bedre end ved at sige, at han er Hjærtets levende og varme Protest mod den kolde Fornuft. Han ejer hele Pietismens stærke, hjærtevarme Inderlighed, men er fri for dens menneskefjendske Snæversyn. Den danske Kirke maa meget beklage, at det ikke lykkedes denne gode danske Mand at sprænge den haarde, ortodokse Skal; thi var det sket, vilde han have tilført den den samme Hjærtevarme og Inderlighedens Styrke, som den modtog ved den tyske Pietisme; men den vilde undgaaet alt det aandløse, tyske Skaberri, som fulgte Pietismen her ind.

Naar det ikke lykkes Rosenkrans at bryde igennem, er det vel, fordi Ortodoksien endnu ikke er moden til Fald. Den kan endnu skyde et Par Kronskud som Hans Egede og Thomas Kingo.

Endelig er Rosenkrans en smuk Repræsentant for den danske Adel i dens sidste og skønneste Glansperiode. Han kan dejlig stilles ved Siden af Thyge Brahe og Arild Hvidtfeldt og var i sin Samtid lige saa anset som én af dem, naar han for Efterslægten ikke fik saa stor Betydning, er det ikke hans Skyld, men Ortodoksien, som spærrede ham Vejen.

Han er i dobbelt Betydning en af Danmarks „Gode Mænd“.

P. Bak.

Ved Udarbejdelsen af ovenstaaende er foruden de almindelige Haandbøger benyttet Dr. J. Oskar Andersens Bog: „Holger Rosenkrantz Den Lærde.“

Marie Abel Trier.

Efter et Foredrag ved Sommerskolens Aabningsmøde.

Kærlighedshistorier plejer at staa højt i Kurs hos unge Piger. Jeg tør vel da regne paa særlig Opmærksomhed, naar jeg vil fortælle en ung Piges Kærlighedshistorie. Det er Højskoleforstander Ernst Triers Hustru, Marie Abel, jeg vil fortælle om.

Hun blev født i Eltang Præstegaard i Jylland den 2. Februar 1845 og var Datter at Provst Leonard Abel, som havde været Provst paa Holmsland ved Ringkøbing i mange Aar og der øvet stor Indflydelse paa Folk og Forhold. Kort Tid efter Maries Fødsel flyttede han til Dalum ved Odense, hvor han blev til sin Død 1868. Marie Abel var den yngste af 13 Søskende; og hele hendes Opvækst falder i Dalum Præstegaard ved Odense.

Ernst Trier skildrer Præstegaarden saaledes efter sit første Besøg der: „Vi kom ind paa en stor rummelig Gaardsplads. Til højre laa Avlsbygningerne, til venstre og lige for Porten Præstens Beboelseslejlighed med Slyngværk op ad Muren. Alt var holdt net og renligt, og en underlig Stilhed laa udbredt over Gaarden. — Vi kørte frem foran Døren. En høj, meget rank og stiv, graahaaret Mand tog imod os. Det var Provst Abel. Han bad høfligst Feltprovsten gaa med sig ovenpaa til Studerekamret. For mig aabnede han Døren til Havestuen. — Derinde stod Dørene aabne ud til Haven, og se — Odense Aa løb forbi, gemte sig et Stykke mellem Krattet, kom atter til Syne og slyngede sig gennem de bløde Enge, indtil den tabte sig i det fjerne hen imod Odense. Bøgeskoven laa som en stor, bred Ramme uden om.“

Disse skønne Omgivelser danner Rammen om Marie Abels Barndoms- og Ungdomsliv. „Hun var Forældrenes Øjesten, og hendes Søskende enedes om at holde meget af hende“; men ikke desto mindre blev hun meget ensom i sin første Ungdomstid. Naar Ensomheden blev for tryk-

kende kunde hun — trods Moderens Forbud — søge hen i Borgestuen paa Dalum Mølle for at høre paa, at Møllersvendene fortalte Historier. Da hun blev lidt ældre, indsaa hun dog, at dette ikke var godt Selskab for hende; men hun fandt ingen Venner blandt sine jævnaldrende i Familiens Omgangskreds, saa var hun da henvist til at leve et Drømmeliv med Naturen. Hun fiskede og sejlede paa Aaen, vandrede i Haven og levede sig rigtig sammen med de skønne Omgivelser. Men efterhaanden vaagnede der en Mængde Spørgsmaal i hendes Sind, som hun ikke kunde finde Svar paa. Hun skriver senere herom: „Jeg tænker ofte paa, hvor forladt og ensomt jeg i Grunden har gaaet omkring, før jeg lærte dig (Trier) at kende, for jeg kunde jo aldrig tale med nogen om, hvad jeg tænkte, da jeg havde en sand Rædsel for at blive kaldt „rørende“. Den Gang havde jeg altid en underlig Uro over mig; jeg vaklede frem og tilbage, vidste ikke engang Besked med, hvad jeg troede.“ I hendes Faders Kirke var der intet „Liv“. Der sad en 6—7 Mennesker og kiggede i Salmebøgerne uden at synge med. Provst Abel var af den gamle Skole, Tiden var gaaet fra ham.

Under disse Forhold blev Marie 19 Aar. Da skete det en Sommerdag, at en rank, bred ung Mand med mørkt Skæg og et mærkeligt stridt Haar pludselig stod der ude i hendes Have. Han skriver siden om hende: „En ung Pige, straalende af Sundhed og Friskhed, stod for mig. Hendes blaa Øjne, hendes sanddru Blik, hele hendes jomfruelige Ynde passede forunderligt sammen med Engen og Skoven rundt om.“

Marie Abel Trier.

De præsenterede sig for hinanden; og hun viste ham sit Lysthus og en Bænk, hun havde under en Skrænt, hvor hun ofte kunde sidde skjult og høre de forbispadserendes Smaasnak; og endelig skulde han se en Kilde, man havde givet hendes Navn. Den unge Mand skulde dog snart af Sted igen; og hans Besøg gjorde intet videre Indtryk paa hende. Næste Aar har hun i al Fald glemt det; thi dette Møde fandt Sted den 8. Juni 1864; men den 20. Juni 1865 skriver hun: „Nu i dette Øjeblik er det netop ét Aar siden, vi to saa hinanden første Gang. Jeg stod i Salsvinduet og saa Feltdegnen komme ind af Porten med en Flaskekurv i den ene Haand og en hel Mængde Salmebøger under den anden Arm.“

Denne 20. Juni om Eftermiddagen talte Feltdegnen for Soldaterne uden for Præstegaarden. Marie havde taget Plads i en Gyng, hvorfra hun kunde se ud over hele Pladsen. Først gyngede hun noget ligegyldig frem og tilbage; men det varede ikke længe, før hun standsede Gyngen og lyttede opmærksomt til Talen. Om Aftenen var hun sammen med ham paa Møllebakken, og næste Dag virkede de sammen ved Gudstjenesten i Kirken. Trier — thi ham var det jo — sang for; og hun spillede Orgel. Nogle Dage senere mødte hun ham uden for Skoven. Vaabenstilstanden var nu udløben, saa Krigen stod atter for Døren. Triers Sind var stærkt opfyldt af det, der nu vilde ske, de vandrede længe sammen i dyb Samtale.

Der var aldrig nogen, der saaledes havde talt til hende om Danmarks Sag og om de Følelser, der kan røre sig i et Menneskebryst ved dets Landsmænds Sorg og Nød, og det greb hende stærkt. Hun har længtes efter at møde denne underlige Mand igen.

En Maanedes Tid senere er hun som saa ofte før gaet ud af Skoven til Odensevejen. Da møder hun ham igen, de taler længe sammen; og han følger med hjem og er i Præstegaarden om Aftenen. Hun synger for ham sammen med sine Søstre. Ikke længe efter blev han indkvarteret i Præstegaarden, og nu begyndte der en rig Tid for hende. De spadserede i Skoven og paa Møllebakken; eller de tog Baaden og sejlede en Tur paa Aaen, medens de andre sov til Middag. Paa disse Ture var det mest Trier, der førte Ordet. Han talte om, hvad der var ham kærest og dyrebarest „og især om Livet i Vorherre Jesus Kristus

og i hans Menighed. Saa kunde hun sidde helt stille og lytte med Albuerne støttede til Knæene og Hovedet hvilende i Hænderne.“ Med de dybe alvorlige blaa Øjne fæstede paa ham fulgte hun opmærksomt hans Tale, og pludselig kunde hun udbryde: „De er et underligt Menneske, Kandidat Trier, saaledes har jeg aldrig hørt nogen tale før.“

Nye og stærke Følelser rørte sig i hendes Sjæl, det var jo, som om selve Livet kom hende i Møde i denne unge Mand. Men under alt dette glemte hun ikke sine Pligter mod sin gamle Fader og Moderen og Søstrene. Skønt det var hende en Lidelse, gik hun og tog Kramsfuglene ud af de Snarer, som Provsten havde stillet op. Hun fik Taarer i Øjnene ved at se de smaa kvalte Fugle, men Faderen vilde gerne have dem til sin Aftensmad. Eller hun stod Time efter Time ved Aaen med sin Medestang, for at fange Aakarper som han ogsaa holdt af.

Den 11. September friede Ernst Trier til hende og fik hendes Ja. Kort efter gik han ind til Provst Abel og bad om hans Datters Haand. Om Provstens Svar fortæller Trier: „For første og sidste Gang saa jeg en Forandring foregaa i hans Ansigtsudtryk. Han blev et Øjeblik ganske bleg; saa sagde han mildt, at da han havde Tillid til mig, vilde han gerne give mig sin Datter, hvorpaa han kyssede mig. Øjeblikket efter var han atter den stive, afmaalte Mand og sagde, som om intet var hændet, skal vi saa gaa ned til de andre.“

Ikke længe efter rejser Trier til København, og nu kommer der en lang Tid med en rig og ejendommelig Brevveksling. En Gang skriver hun: „Hvor er det vel-signet at tale om disse Ting (om Guds Rige), som jeg saa ofte har tænkt paa i Stilhed, men som ellers ingen nogen Sinde før har talt til mig om. Ak, Ernst, kan det undre dig, at da der endelig kom et Menneske, som talte til mig paa en mild og kærlig Maade om disse Ting, et Menneske, som vakte alle de bedste Følelser i mig, de som ellers ingen havde brudt sig om — kan det undre dig, at jeg kom til at elske dette Menneske af hele mit Hjerte.“

Marie Abel kom imidlertid i en vanskelig Stilling. Trier var en ivrig Tilhænger af Grundtvigs Kirke- og Skoletanker, og den gamle Provst saa paa alt det nye, der var ved at arbejde sig frem, med den største Uvillie.

Trier blev snart stærkt optaget af Planerne om at rejse en Højskole i Vallekilde, og Marie giver ham fuld Tilslutning; men da hun fortæller Faderen derom og nævner, at de maaske kan faa Bryllup om et Par Aar, siger han: „Jo vist, du skal ikke tro, at Trier gaar hen og gifter sig paa en Højskole, der kunde han jo risikere, at alle Eleverne kunne forlade ham, og han og du staa paa Marken.“ Nej, kunde de blive gift om 16—17 Aar, saa skulde de være glade.

I April Maaned 1865 fik hun Lov at komme til København. Her mødtes hun igen med Trier, begyndte at lære hans store Vennekreds at kende og kom ind i det stærke Aandsrøre, der var rejst af Grundtvig og hans Disciple, det, som hun hidtil kun havde kendt gennem Trier. Alle de nye Tanker og Synsmaader havde hun ikke kunnet arbejde sammen, saa de var blevet til Liv, og i den første Tid i København, synes hun heller ikke at kunne „komme med“; men en Dag, hun er med Trier i Lyngby Kirke, bryder det frem hos hende. Derom skriver hun: „Ernst, hvem der kunde holdt Pinsefest med dig, kunde have været ude i Lyngby i Dag og hørt den rare, rare Peter Rørdam; ja, den Mand og det Sted er bleven mig kære for hele Livet siden den mindeværdige Store Bededag, den velsignede Dag, som jeg saa ofte takker Gud for. Det er dog forunderligt, kære Ven, at der saadan lige med et ligesom kan vaagne et nyt Liv inden i os, som kan gøre os saa mageløs glade. Saaledes gik det mig den Dag. O, du ved ikke, hvor frygtelig bedrøvet og ilde tilmode jeg følte mig, før vi gik ind i Kirken, og saa var det, at jeg fandt saadan en Trøst i Gudstjenesten. Det var saa forunderligt, det var, som jeg var et helt andet Menneske, da jeg igen forlod Kirken. Ja, jeg har rigtignok Grund til at takke Gud.“

Den engelske Digter og Tænkter Carlyle skriver et Sted: „Naar Verdensaltet majestætisk afslører sig, og Himlen alle Vegne aabenbarer sig paa Jorden, saa aabenbarer den Himmel paa Jorden sig intet Sted saa umiddelbart for den unge Mand som i den unge Pige!“ Det samme kan vel ogsaa siges om den unge Pige, at Verdensaltet aabenbarer sig for hende i den unge Mand.

Det var dette, der var sket for Marie Abel. Fra sin drømmende Tilværelse i Skovene og Engen med den lang-

somt skridende Aa, fra Ensomheden og Stilheden i den gamle Præstegaard var hun nu begyndt at favne Menneskelivet i al sin Rigdom og Mangfoldighed. Hun begyndte at føle sig som et levende Led i den kristne Menigheds store Kæde; og hun begyndte at føle sig som en Del af det danske Folk; og i bævende Fryd skimtede hun Omridsene af den Livsgerning, som hun ventede at kunne komme til at øve; og al denne Herlighed var kommen til hende gennem et Menneske, som hun var kommen til at elske „af hele sit Hjerte“.

Hun begyndte at interessere sig for Politik. Trier skal nøjagtigt forklare hende, hvad Forskel der er mellem Bondevennerne og Grundtvigianerne; og hun skriver: „Hurra for Termansen! Jeg saa i Avisen i Gaar, at han er bleven valgt, og det uagtet han havde to Modkandidater.“ I sin Uskyldighed ved hun ikke, at det er lettere at sejre over to Modkandidater end over een.

Sommeren 1865 tilbringer hun i Dalum, men hun kommer nu mere og mere i Forbindelse med den grundtvigske Kreds i Odense og Omegn. Men i hendes vanlige Omgangskreds er man uforstaaende overfor alt det, hendes Sind nu higer imod. Hun taler med en „Veninde“ om Triers Planer om at faa en Skole. Veninden finder, det maa være kedeligt at gaa og se paa alle de Skoledrenge; men da hun hører, at det skal være voksne Mennesker, siger hun: „Naa ja, det er en anden Sag, saa kan det blive ganske morsomt for dig, for blandt dem faar du naturligvis mange Courtiseurer (Beundrere, Tilbedere).“ Hun kan nok faa Lov at gaa til Kirke i Odense, naar det ellers kan passe; men da hun vil med til et kirkehistorisk Møde, som hun har glædet sig meget til, siger Faderen rent Nej, det kan der ikke være tale om. Trier havde endda sendt hende Billet. Det var hende en stor Skuffelse; men hun bed Skuffelsen i sig og satte sig saa til at spille og synge for sin Fader hele Mørkningen i Stedet for. Han havde dog givet hende Lov til at komme med til saa meget af det, han ikke kunde lide. Hun skulde ikke være unøjsom.

Den 1. November begyndte Trier sin Højskole i Vallekilde; men Marie kunde ikke komme med til Aabningshøjtideligheden. Hun maatte sidde derhjemme i Dalum og længes; og da hun havde læst om, at Trier hejste

Flaget over sin Skole, udbød hun i det næste Brev: „Hvorfor lod du ikke mig have den Fornøjelse og Glæde at sy det ny Dannebrog, som blev hejst over din Skole! Hvem var nærmere dertil?“

Fra Jul til hen i Midten af Maj Maaned opholder hun sig i Triers Barndomshjem i København. Det blev en rig Tid for hende. Med Liv og Lyst er hun med i Kirken, ved Møderne og ved Vennesammenkomster. Hun lærer at kende Jens Nørregaard og Christoffer Baagø, Lars Dinesen, N. J. Termansen og mange andre af de Mænd, der har præget den senere Tids offentlige Liv. Hun hører stadig Grundtvig i Vartov og kommer ofte i hans Hus. Alle Vegne møder hun med aabne Sanser, men ikke et Øjeblik taber hun Fodfæstet og lader sig sluge af det nye. Da hun har gaaet i Kirke hos Grundtvig i et Par Maaneder, skriver hun: „I Søndags prædikede Grundtvig saa dejligt og saa forstaaeligt, saa jeg rigtig kunde have godt deraf. Jeg er saa glad, naar jeg saadan en Gang kan forstaa ham, for jeg kan jo ikke fragaa, at det er de allerfærreste Gange, at det er Tilfældet.“

Trier skriver om hende: „Mange Gange søgte jeg i min utaalmodige Iver at rive hende med mig uden at ville give hende Tid. Men naar jeg var mest ivrig i det, kunde det mer end en Gang hænde, at hun lagde sin bløde Haand paa min Mund og sagde: „Nu maa du holde op, kære Ernst, du maa endelig ikke sige mere. Tænk dig, om du nu fik mig til at sige Ja til noget, jeg dog ikke ret forstod, saa det ikke blev sandt fra min Side.“ Jeg bøjede mig for denne hendes elskelige Sanddruhed.“

Under Opholdet i København havde Trier og Marie Abel lagt den Plan, at Marie den næste Sommer skulde gaa over til Kolds Højskole og lære lidt Madlavning hos Kolds Søster, der styrede Huset. Hun kunde saa maaske ogsaa faa Lejlighed til at høre nogle Foredrag af Kold. Planen blev i et Brev forelagt Provsten. Men han svarede sin Datter saaledes: „. . . du maa — for ikke at volde vor kære unge Ven Skuffelse — sige ham, at saa længe du er i mit Hus, vil ikke for dit Vedkommende den allerfjerneste Nærmelse til den Koldske Kommers paa Hjallese Mark finde Sted.“ I Brevet, hvori Marie fortæller det, føjer hun til „. . . hvor meget han end gør mig Uret . . . saa er han dog min egen kære, kære gamle Fader, som

jeg holder saa ubeskrivelig meget af . . . Ernst, hvem der dog maatte være fri! hvem der dog maatte faa Lov at være sig selv!“

Da hun i Maj kom tilbage til Præstegaarden i Dalum, gik hun som før hver Dag Spadseretur med sin Fader, hvad der glædede ham meget. Paa en af disse Ture kom de ogsaa til at tale om det, at hun ikke kunde faa uddannet sig til sin Gerning som Husmoder paa en Højskole. „Ja, bare der dog var en anden Pige højskole, hvortil jeg skulde kunne sende dig, da skulde jeg visselig aldrig sige nej,“ sagde han; men hans Datter kunde ikke være i Kolds Hus. Marie fortalte ham da, at Ludvig Schrøder jo havde Pige højskole i Askov, og der vilde hun gerne til. Nu var han jo bunden af sine egne Ord; og i Begyndelsen af Juni kunde Marie Abel drage til Askov som Elev paa Sommerskolen.

Historikeren A. D. Jørgensen skriver et Sted: „For dem, som kun ser det nærværende, bliver Livet let smaat og tomt og forvirrende ved sin Mangfoldighed; for dem, som mindes det store, der har levet, de store Tanker og de store Idrætter, faar ogsaa det nærværende en større Fylde; og der lægger sig en Glans over Tilværelsen, som det dybere Sind higer efter og ikke vil miste.“

Marie Abel havde i København oplevet Glæden i Fællesskabet med andre om aandelige Ting; paa Askov lærte hun at mindes de store Tanker og de store Idrætter. Det var især Schrøders Foredrag, der betog hende. Hun skriver om ham: „ . . . uagtet han tilsyneladende er saa tilbageholdende, saa tror jeg dog, at han maa have megen Følelse, for han kan undertiden fortælle noget paa en saadan Maade, at Taarerne kommer op i Øjnene paa mange af os. Og saa høre ham læse højt, hvor det dog er mageløst dejligt!“

Hun lever sig snart sammen med de andre Elever og vinder sig nye Venner. Hun øver sig, ind imellem Undervisningstimerne, i at malke og er med ved Slagtningen af en Kalv i Bondegaarden, hvor hun bor. Helt optaget af at faa lært alt, hvad der kan gøre hende skikket til at blive Triers Medhjælper i Højskolegerningen.

Og da hun senere sidder i sin Ensomhed igen i Dalum Præstegaard, skriver hun „ . . . og saa i Sommer i Askov, ja, det er dog det bedste Minde fra hele Aaret; jeg tror næsten ikke nogen fatter, hvilken Glæde de to Maaneder

voldte mig. Og jeg havde ogsaa *Gavn* af at være der . . .“ Den 23. Oktober skulde den nye Skolebygning i Vallekilde indvies. Vinterskolen kunde begynde med 42 Elever, saa alt saa jo lovende ud; men Marie Abel maatte ikke komme med til Indvielsesfesten. Hun skriver til sin Ven den 21. Oktober 1866: „ . . . Nu er her saa stille, de er alle i Kirke, og jeg er ganske alene hjemme. Jeg vilde saa gerne, at du i Aar ligesom i Fjor skulde have blot et Par Ord fra mig den Dag, da din Skole bliver indviet; saadan en lille Hilsen, som skal lade dig mærke, at jeg er hos dig med alle mine bedste Tanker, ak, desværre kun med Tankerne; kunde jeg blot se dig saa meget som en eneste Time paa Tirsdag. Jeg synes, det er saa uretfærdigt, at saa mange fremmede Mennesker skal kunne være hos dig den Dag; mens jeg, som dog af alle staar dig nærmest, ikke kan være med. Men jeg maa jo være taalmodig og ikke klage over noget, som en Gang ikke kan være anderledes . . . Naar du nu faar lidt Tid tilovers, lader du mig nok vide, hvorledes Dagen gik . . . I Dag vil jeg kun sende dig min kærligste Hilsen og Lykønsning til den Gerning, du nu igen skal begynde; Vorherre lægge sin Velsignelse deri og velsigne dig!“

Det var ikke alene saadan en Dag, at det var tungt for Marie Abel; der var nemlig slet ingen Udsigter til, at Provst Abel vilde give Tilladelse til, at hun maatte blive gift med Trier, selv om Skolen nu gik udmærket, og der var stor Brug for hende der. Saa sad hun da en mørk Novemberaften og tumlede med Tankerne om Pligten mod hendes Fader og Pligten mod Trier og hendes egen Fremtid. Denne haabløse Strid mellem Pligten mod Hjemmet og Pligten mod Livsgerningen, haabløs, fordi dersom den skal løses indefra, kan det kun ske ved, at man krænker noget, der er en dyrebart. Hun saa ingen Udvej og brast til sidst i bitter Graad; men ud af Graaden fødtes en inderlig Bøn til Vorherre om Hjælp til at indse, hvad der var det rette. Da hun havde fattet sig, gik hun op til sin Fader. Hun tænkte, at de nu som sædvanlig skulde til at tale om Vind og Vejr, men paa en Gang sagde han: „Hør, Marie, har du Lyst til at rejse til København i Julen . . . saa har jeg slet intet imod, at du rejser derover og er der i Triers Ferie; for jeg kan jo nok begribe, at I kan have noget at tale om angaaende det nye Hus' Indretning, især hvis I skal sammen til Foraaret.“

„Var det dog ikke forunderligt, Ernst,“ skriver hun, „det var jo som om Vorherre havde set rigtig mildt til mig, da jeg bad, og nu straks sendte mig Hjælp og Trøst.“

Nu var Modstanden brudt; med sin milde og stille Færd overfor Faderen, og med hendes trofaste Kærlighed til sin Fæstemand og den nye Gerning havde hun smeltet sin Faders Uvillie. Og paa Triers Bøn om at maatte bestemme Brylluppet svarer han: „ . . . kom i Guds Navn paa den Tid, De ønsker og foreslaar, og tag hende, der hænger med faste Kroge ved mit Faderhjerter, og som jeg vel ser og føler, jeg ofte dybt og smerteligt vil savne, men som jeg ikke bør forholde den, der elsker hende som De, og jeg tør vel sige det, sandelig ogsaa er Deres Kærlighed værd.“

Saa stod da Brylluppet fjerde Paaskedag 1867. Og Marie drog ind i sit nye Hjem. Den samme Ro og Besindighed, der kendetegnede hende som ung Pige, fulgte hende som Husmoder for den snart meget store Elevflok. Hun blev sin Mand en udmærket Medhjælp, som hun havde bedt Gud om at blive. Og hun, den fine Provstedatter, satte sig resolut til at søbe Kaal og Øllebrød sammen med Eleverne, idet de paa gammel Bondevis langede til samme Fad.

Hun fødte Trier 4 Døtre, hvoraf de to kun overlevede hende ganske kort. I Sommeren 1873 blev hun smittet ved at pleje en af Eleverne, der havde Faaresyge, og den 22. Juni døde hun.

Jeg har i denne Skildring søgt at vise, hvorledes en ung Pige udvikles, idet hun fra den snævre hjemlige Kreds føres ud i større og større Forhold, samtidig med at hendes Sjæl lukker sig op for Livets Rigdom i Ægtekærlighed, i Menighedsliv og i Folkeliv, og hvorledes hun vælger sig en Plads som Tjenerinde for det Liv, der har givet hende Lykken, og dør paa denne sin Plads. Saadan er et godt Levnedsløb.

Det, vi ønsker for de unge, der kommer paa Højskole, er, at der som for Marie Abel maa aabne sig nye Udsigter for dem, at nye Rigdomme maa aabenbare sig for dem, og at de maa opleve Fællesskabets Glæde.

Lars Bækhoj.

Selvfordybelse, Samfølelse og Samvirken.

Et Foredrag af *J. P. Kristensen-Randers*.

Da Ægtefolkene *Helmer* og *Nora* i *Henrik Ibsens* berømte Skuespil »*Et Dukkehjem*« sidder lige over for hinanden ved et Bord, spørger hun: Er dig ikke en Ting paafaldende, saaledes som vi sidder her?

Helmer. Hvad skulde det være?

Nora. Vi har nu været gifte i otte Aar. Falder det dig ikke ind, at det er første Gang vi to, du og jeg, Mand og Kone, taler alvorligt sammen?

Helmer. Ja, alvorligt — hvad vil det sige?

Nora. I otte samfulde Aar, — ja længere, — lige fra vort første Bekendtskab, har vi aldrig vekslet et alvorligt Ord om alvorlige Ting.

Helmer. Skulde jeg da idelig og altid indvie dig i Bekymringer, som du dog ikke kunde hjælpe mig at bære?

Nora. Jeg taler ikke om Bekymringer. Jeg siger, vi har aldrig siddet i Alvor sammen, for at søge at komme til Bunds i noget.

Knap en halv Time før dette Ordskifte finder Sted, sagde han, idet han slog Armene om hende:

Aa, du min elskede Hustru, jeg synes ikke, jeg kan holde dig fast nok. Véd du vel, *Nora*, — mangel Gang ønsker jeg, at en overhængende Fare maatte true dig, for at jeg kunde vove Liv og Blod og alt, alt for din Skyld.

Lige ovenpaa disse stærke Ord af ham, siger hun: Nu skal du læse dine Breve, *Thorvald*. Hun véd, at der i Brevkassen ligger en Meddelelse om, at hun har skrevet falsk Navn under Kautionsforpligtelsen paa et Gældsbevis.

Saa aabner han Brevkassen, og aldrig saa snart har han læst Meddelelsen, der er skrevet af et Menneske, som han ikke kan fordrage, før han udbryder:

Nu har du ødelagt hele min Lykke. Hele min Fremtid har du forspildt for mig. Aa, det er forfærdeligt at tænke paa. Jeg er i et samvittighedsløst Menneskes Vold; han kan gøre med mig, hvad han vil, forlange af mig, hvad det skal være, byde og befale over mig, som det lyster ham; — jeg tør ikke kny. Og saa jammerligt maa jeg synke ned og gaa til Grunde for en letsindig Kvindes Skyld.

Alle, der har læst eller set „Et Dukkehjem“, husker vel, at hun skrev det falske Navn paa Gældsbeviset for at kunne laane 4800 Kroner bag sin Mands Ryg, til den Udenlandsrejse, der efter Lægernes Mening var nødvendig, hvis hans Liv skulde kunne reddes ud af en dødelig Sygdom, han paa Grund af Overanstængelse var falden i.

Skuespillet ender jo med, at Nora forlader sit Hjem.

Et af hendes sidste Ord lyder saaledes:

Saa. Ja, nu er det forbi. Her lægger jeg Nøglerne. Om alle Sagerne i Huset véd Pigerne Besked — bedre end jeg.

Selv om man ikke kender andet af „Et Dukkehjem“ end det, der her er fremdraget, kan man forstaa, at dette Hjems Grundskade er Mangel paa *Selvfordybelse, Samfølelse og Samarbejde*.

Et Hjem, som ogsaa savner disse tre store Værdier, har *Bjørnstjerne Bjørnson* tegnet med levende Træk i „En Fallit“ (1875), fire Aar før „Et Dukkehjem“ udkom.

Vi ser ind i Grosserer Tjældes rigt udstyrede Hjem: Stor Stue mod en aaben Veranda, omslynget af Blomster; Søen; i Ramme af et vestlandsk Holmeparti ses Sejlere over Søen i halvdødt Vejr. En stor Sejlbaad med opslagne Sejl lige ved Verandaen tilhøre. Rummet er yppigt og fyldt med Blomster. To Vinduer, som gaar helt ned til Gulvet, tilvenstre. Bord i Midten, Læne- og Gyngestole omkring en Sofa i Forgrunden tilhøre.

Løjtnant *Hamar* og *Signe Tjælde*, hans Kæreste, keder sig. *Fru Tjælde*, som venter fremmede til Middag, sukker: Den Maden, den Maden! *Hamar* siger gispende: Den er dog det bedste, vi har. *Valborg Tjælde*, Signes Søster, spotter ubarmhjertigt Fuldmægtig *Sannæs* for hans røde Hænder, skønt de fik deres Farve, fordi han har været ualmindelig ihærdig og pligttro i hendes Faders Tjeneste.

Da Signe bringer sin Fader Aviserne, og han febrilsk gennemgaar Fonds-Artiklerne og siger smerteligt hen for sig: Falder, bestandig falder! tager hun intet Hensyn dertil, men siger:

Hamar og jeg har saadan Lyst til at rejse ind igen til Tante Ulla.

Tjælde. I var der jo for fjorten Dage siden. Jeg fik Regningerne i Gaar. Har du set dem?

Signe. Det behøver jo ikke vi, naar du ser dem, Far! — Hvorfor sukker du?

Tjælde. Aa, — fordi jeg ser, at Priserne er vedvarende flove.

Signe. Pyt, hvad behøver du at bry' dig om det? — Nu sukker du igen. Der kan du selv føle, hvor slemt det er, ikke at se sine kæreste Ønsker opfyldte. — Du vil ikke være saa haard imod os, hvad?

Tjælde. Nej, Børn, det kan ikke gaa.

Signe. Hvorfor?

Tjælde. Fordi — fordi — ja, fordi her kommer saa mange nu her i Sommertiden, som maa underholdes.

Signe. Men det er det kedeligste, vi véd, begge to, baade Hamar og jeg.

Tjælde. Tror I da, det er saa morsomt, alt det, jeg staar i, Børn?

Signe. Men, kære, du er jo formelig højtidelig! Det klæ'r dig saa pudsigt, Far!

Tjælde. Alvorlig talt, Barn, det er ikke uvigtigt for et stort Handelshus, med saa udstrakte Forretninger som vort, at her kommer Folk fra alle Kanter, og at de alle befinder sig vel her. Saa meget maa I kunne gøre for mig.

Hun bliver dog ved at plage ham for en ny Hovedstadstur og kommer med den Grund: Aa, der er saa ganske anderledes dér!

Det tror jeg nok — siger han — saaledes som I sætter Penge over Styr!

Saa svarer hun leende: Penge over Styr! Hvad andet har vi at gøre? Er det ikke derfor, vi er der?

Falliten kommer over Tjældes Hus. Hamar forlader Signe, og Valborg giver ham og hans Lige dette Skudsmaal: Ethvert rigt Hus har sin Løjtnant, — og vor er nu gaet.

Tjældes Hjem var som Helmers og Noras fattigt paa Selvfordybelse, Samfølelse og Samarbejde.

Men Bjørnson vil ikke ende med de Ulykker, som denne Fattigdom kan volde. Han havde jo den lyse Tro, at

„alt som lever er underlagt
Kærlighedens Genskabermagt,
bliver den bare prøvet.“

Denne Magt rejser efter den haarde Prøvelse et nyt og bedre Hjem paa det gamles Ruiner.

Den altid trofaste Sannæs tilbyder sin gamle Principal baade sine Penge — 28,000 Kr. — og sin personlige Tjeneste.

Valborg lægger Armen om sin Faders Hals og beder og lover:

Far, tilgiv mig, hvad jeg har forsømt! Aa, hvor jeg skal prøve at gøre det godt igen! Aa, hvor jeg skal ta' i!

Hun sætter sit Haab til „de Forretninger, som den store Handel endnu ikke har ordnet“, og jubler:

Fremad, Far, fremad! En Familie, som holder sammen, er uovervindelig.

Signe slipper af med sin Overfladiskhed og sin Foragt for Arbejdet. I sidste Handling (Akt) optræder hun i Køkkendragt og beder sin Moder smage paa den Suppe, hun (Signe) selv har kogt.

Valborg har lært at sætte den rette Pris paa Sannæs's røde Hænder og forlover sig med ham.

Som glade og taknemmelige Mennesker kan Tjælde som sit sidste Ord i Skuespillet sige til sin Hustru:

Nanna, nu føler jeg Velsignelsen over vort Hus! Og hun kan svare ham med et lykkeligt:

Henning!

Men Velsignelsen over et Hjem er fast knyttet til Selvfordybelsen, Samfølelsen og Samarbejdet.

*

*

*

Og hvad der gælder Hjemmene, gælder ogsaa Fædrelandet og Folket.

En stor Del af Danmarks Historie i det sidste Hundrede Aar samler sig om Mænd med en mærkelig indre

Udvikling, Mænd, der var stærkt optagne af at komme til Bunds i sig selv.

Vi finder dem som grundlæggende og førende for Eksempel indenfor alle Retninger i vort kirkelige Liv.

Hovedmændene i „den gudelige Bevægelse“ var Skomagersvend *Ole Henrik Svane*, Tømrer og Træskomand *Kristen Madsen* (Kertemindeegnen) og den fynskfødte jyske Gaardmand *Peter Larsen Skræppenborg*. Om dem alle gælder det, at et stærkt og inderligt Samvittighedsliv og et levende Gudsforhold gjorde sig gældende under deres Gang blandt deres Medmennesker. Nogle Træk af Svanes Livsførelse viser os, at ikke Overfladiskhed, men Fordybelse i eget Indre er en Hovedejendommelighed i hans Væsen. Han var født 1740 i *Kolsbæk* i det nordligste Sjælland. Hjemmet var fattigt, og han maatte derfor ud at tjene fra han var 8—9 Aar gammel. Han blev Vogterdreng hos Sognepræst *Albert Snedsted* i Blidstrup. Tjenesten var stræng og maatte vække alvorlige Tanker. Hver Aften Sommeren igennem og vel meget af Efteraaret med skulde han over Kirkegaarden for at komme ud til Præstens Eng, hvor han saa Natten igennem i Ensomhed havde at holde Vagt hos de unge Plage. Han passede sit Arbejde med stor Troskab og vandt derved Præstefolkenes Yndest, saa de gerne vilde hjælpe ham med at komme i Vej. De spurgte ham, om han ikke havde Lyst til at lære et Haandværk, og da han svarede, at han gerne vilde være Skomager, raadede de ham til at gaa til København for at komme i Lære og gav ham en lille Tæreskilling med paa Vejen.

Paa Rejsen til Hovedstaden kom han forbi et stort Bøgetræ, der stod ved Vejen. Han gik ind under det, kastede sig paa Knæ og bad: „Du ser, Herre, at jeg skal til at have en Mester. Giv du mig en god Mester! Og sørg saa for, at jeg faar gode Klæder til min Konfirmation og gode Klæder, naar jeg skal være Svend!“ Hans Bøn blev hørt.

Som ung Skomagersvend opholdt han sig fem Aar i Tyskland og tjente ikke faa Penge ved sit Haandværk, og Pengene viklede han ind i et Bælte, som han kunde binde om Livet.

Da han var paa Hjemvejen til København, gik han en Dag alene gennem en stor Skov. Da paakom der ham en stærk

Lyst til at tælle sine Penge. Han løste Bæltet af sig, tog de store Møntstykker frem og lagde dem i Rækker foran sig; men mens han laa i Græsset og stirrede paa det skinnende Sølv med stort Velbehag, hørte han tydelig en Røst sige: „Vil *du* være en Afgudsdyrker?“ Forfærdet saa han sig omkring; han var aldeles ene; det maatte være Gud, der havde talt gennem hans Samvittighed. Skamfuld samlede han sine Penge sammen og gik videre med det Løfte til Gud og sig selv, at han aldrig mere vilde bøje Knæ for Mammon.

Den samme indre Røst, der havde advaret ham i Skoven, lød mange Aar efter til ham, da han en Dag gik paa Gaden i København. Her gav den ham et Kald, som han fulgte, og det var dette: „Drag over til Fyn; thi dér har jeg levnet mig 7000 Mænd, som ikke har bøjet Knæ for Baal. Dem skal du være et Redskab til at frelse.“

Paa Fyn blev han Kristen Madsens „aandelige Lærefader“, og Peter Larsen Skræppenborg kan takke denne nordfynske Tømrer og Træskomand for megen Hjælp under sin kristelige Udvikling.

Den grundtvigske Vækkelses høje Værd for vort Folks kirkelige Liv er kendt overalt i Landet, og almindelig kendt er det vistnok ogsaa, at bag ved denne Vækkelse ligger en dybt gaaende Sjælekamp hos den unge Grundtvig. Sit Levnedsløb gennem henvend en Snes Aar indtil 1824 har han malet i fire Billeder:

I Kvæld var det broget,
I Nat var det tyst,
I Morges fuldtaaget,
Men nu er det lyst.

Saa broget havde hans aandelige og hjertelige Liv artet sig for ham, at han havde kunnet sige (1808):

Høje Odin! hvide Krist!
Slettet ud er eders Tvist,
Begge Sønner af Alfader,

og at han havde fattet Kærlighed til en anden Mands Hustru, Fru Constance Steensen de Leth paa Langeland. Og under hans første kristelige Vækkelse (1810), kom det til at se saa broget ud for ham, at hans Sind forvirredes

for en Tid; det var Fordybelsen i hans Hjertes syndige Tilstand, som voldt den svære Sindssyge.

Den tyste Nat er de Aar, da han er optaget af at give sit Folk „Bibelske Prædikener“, Tanker om Verdens Historie og Bøger, der skulde lære danske Mennesker at kende sig selv og deres Folkeæt. Men under alt dette Arbejde fordyber han sig fremfor alt i sig selv.

Ovenpaa Kvælden og Natten havde han endda en *taaget* Morgen tilbage. Først veg Taagen rent menneskelig set fra hans Hjerte, og en lys Stemning raader i hans store Kvad „Nyaarsmorgen“ (1824), og kristelig set veg den Aaret efter. Mens han „uafadelig grublede, læste og skrev“ for at finde „et langt gyldigere og stærkere Vidnesbyrd om den ægte, oprindelige kristne Tro, end Bogstav-Skriften paa nogen Maade kunde være for Kvinder og Børn og alle de ulærde“, slog det ham, at det Vidnesbyrd, han søgte, findes i *den apostoliske Trosbekendelse ved Daaben*.

Der er en meget betydende Retning indenfor den danske Folkekirke, som man i Tidens Løb har kaldt med forskellige Navne: de **højkirkelige**, **Centrumsfolkene**, **tredje Retning** og nu sidst **Landforbundsfolkene**. Skal der nævnes en kristelig Stormand herhjemme som grundlæggende i denne Lejr, maa det blive Biskop *Jakob Peter Mynster*. Ogsaa han har en Sjælehistorie, der sætter ham i Klasse med dem, der har „kastet Loddet til Bunds i deres eget Bryst“.

D. 27. Febr. 1802, et godt Fjerdingsaar efter at han var bleven ordineret i Frue Kirke i København, skrev han i et Digt:

Slukt for mig er Haabets Stjerne,
Pinsom Uro ruger i mit Bryst,

og ved den Tid, siger han, begyndte en Række af de sørgeligste Maaneder, jeg har oplevet. Ogsaa før havde Mismod og Tungsind været sædvanlige Gæster hos ham; men mellem mørke Timer havde der dog ogsaa været glade. Nu var der i det lange Mørke ikke en eneste Glædesstraale. Det forekom ham, som om der ingen anden Udsigt var for ham end at tage ud til Spjellerup — hvor han skulde være Præst — og sørge sig ihjel.

Sidst paa Aaret 1802 kom han til Spjellerup. De første Maaneder var svære for ham. Kun alt for tit var han

— som Baggesen — „ked af Tanke, Liv, Lys og mig“. Men saa kom hans Gennembrudstime, og om den vil jeg fortælle med Morten Pontoppidans jævne Ord i „Dansk Kirkeliv i Mands Minde“:

„Saa var det en Aften i Sommeren 1803, at Mynster sad ene i sin Stue og læste i et nyt Skrift, forfattet af den fromme tyske Filosof Jakobi. Da skete det, at der med ét blev saa lyst i hans Sjæl og Sind, som om der var tændt en Julestjerne derinde. Ja, det blev fra det Øjeblik indlysende for ham, at han skulde og vilde være et fromt Guds Barn og overgive sig ganske til sin himmelske Fader. Med andre Ord, den tilbagetrængte Hjerte-fromhed brød i det Øjeblik igennem hos ham, og han følte sig opfyldt af den Guds Fred, som overgaar al Forstand.“

Indre Missions kraftige Fører gennem mange Aar var jo *Vilhelm Beck*. Uden at gaa andre for nær, kan man vel kalde ham Ophavsmanden til det vidt spændende Arbejde, der rummes i Navnet Indre Mission. Han har i sine »*Erindringer*« nævnt sin »*medfødte Gaapaa-Natur*«. Allerede som ung Kapellan ivrede han mod de sædvanefæstede Bryllupper og Begravelser med 3 à 4 Dages Æden og Drikken i følgende kraftige Ord i en Bibellæsning:

„Hold dog op med at begrave eders døde som Mennesker, naar de dog lever og dør som Dyr. Læg den døde Krop midt i Stuen, og lad de unge danse om den, medens de gamle spiller Kort paa den, og tag saa den døde paa Nakken som et andet dødt Kreatur og bær det op paa Kirkegaarden og grav det ned som et selvdødt Dyr, og lad Præst og Degn blive hjemme. Saa er det, som det passer til eders dyriske Gilder.“

Man kan blive Moralprædikant, men ikke Evangelist paa medfødt Gaapaa-Natur. Og til rig Velsignelse for ham selv og mange, mange Mennesker trindt i Landet kom han til at opleve et Øjeblik, da han for Alvor lærte, at „Roserne vokser i Dale.“

Der var indtruffet nogle meget bedrøvelige Familieforhold, som gjorde Stillingen højst pinlig for ham og hans forlovede. Med sit store naturlige Mod mente han, at han nok skulde klare den Sag og sætte sin Vilje igennem. „Men det slog saa fuldstændig fejl. En Dag i Sommeren 1859, da jeg gik i Udby Præstegaardshave, afvekslende

vred og forknyt, stod Herren pludseligt for mig, og hans Ord lød fast og alvorligt i min Sjæl: „Uden mig kan du slet intet gøre.“ Da sank alt mit naturlige Mod, al min egen Vilje laa som knust: „*Kun af Naade!* Det er Summen af hele Kristendommen i stort og smaat. Af Naade kan du faa, hvad du ikke kunde med din egen Vilje. Da først var jeg bleven rigtig lille, og Herren rigtig stor. Det er fra den Dag af, jeg regner min Omvendelse.“

Er det en urokkelig Sandhed, at ingen kommer til at gøre en Førers Gerning i Kristenheden uden Selvfordybelse, saa er det ogsaa aldeles vist, at alle virkelige *Diglere* har haft gennemgribende indre Oplevelser, og at det var i Kraft af dem, de fik Myndighed til at aabne Portene ind til **Poesiens Verden** for Menneskesjælene.

Vi kan tænke paa Digterkongen *Adam Øhlenslæger*. Som helt ung Mand „digter“ han tamt og tomt. Det er gammel, doven Vin, uden Duft og med flov Smag, han byder paa. Da oplever han den store Samtale med Henrik Steffens i Aaret 1802. — Umiddelbart ovenpaa den sprænger „Skjaldenes Adam“ de gamle, stive, stramme og døde Former, og nu bliver hans Digtning nyt Liv i sin egen, hidtil aldrig kendte, ungdommelige, spændige og straalende Skikkelse. I Digtet „Guldhornene“, som han skrev Morgenen efter Samtalen, vidner han ud af sin nyvakte Tro paa sin Ungdoms Lykke og sin Naturs Ret til at følge selvvalgt Vej:

Det første Guldhorn blev det efter de høje Magters Vilje givet „det skønneste skønne, en Mø“ at finde. Hør engang, hvor vidunderligt Øhlenslæger kan fortælle om Renhed og Friskhed, og om den lette Ynde, der hører kvindeligt Ungdom til:

Og Fuglene synge.
Dugperler bade
Blomsterblade,
som Vindene gyngte.
Og med svævende Fjed
en Mø hendanser
til Marken afsted.
Violer hende kranser.
Hendes Rosenkind brænder,
Hun har Liljehænder.
Let som en Hind
med muntert Sind,

hun svæver og smiler
og som hun iler
og paa Elskov grubler —
hun snubler!
og stirrer og skuer
gyldne Luer,
og rødmer og bæver
og sitrende hæver
med undrende Aand
af sorten Muld
med snehvide Haand
det røde Guld.

Efter de samme høje Magters Raadslagning skal det andet Guldhorn være en Æresgave til en jævn og ligefrem Natur, en Mand bag Ploven:

„Naturens Søn,
ukendt i Løn,
men som sine Fædre
kraftig og stor
dyrkende sin Jord,
ham vil vi hædre,
han skal atter finde.“

Der er Selvforstaaelse i den Brug, som Øhlenslæger gjorde af Historien om de to sønderjyske Guldhorn, der kom for Lyset 1639 og 1734.

Hvilket vældigt Indblik den unge Digter har gjort ned i sin Sjæls Dybder, aner vi gennem disse Ord af Henrik Steffens: „Var jeg end ikke selv nogen Digter, saa følte jeg dog, at jeg formaaede at oplyse en digterisk Aand om sig selv og sætte den i levende Bevægelse. Jeg gav ham tilbage til sig selv, han erkendte sin egen indre Rigdom og jeg forfærdedes næsten, da den ungdommelige, friske Kilde strømmede mig voldsomt i Møde. Det gik ham, som det tidligere var gaaet mig selv: han vovede ikke at lade det, der opfyldte hans Indre, komme til Orde. Nu brast pludselig Lænkerne, og han var Digter. Han følte sig befriet, jublede og belønnede den, han kaldte sin Befrier, med en grænseløs rørende Hengivenhed. Ingen Tvivl plagede ham. Den uhindret skabende Virksomhed fandt uvilkaarligt den rette Form.“

Fra vor Digtning Adam til *Aakjær* er der et stort Spring; men Springet holder sig dog indenfor den samme Sandhed, som jeg hele Tiden har hævdet, den nemlig, at ingen bliver virkelig Digter, medmindre han har opdaget et helligt Sted, som hans Sjæl forholder sig til med Kærlighedens Ærefrygt og Undren. Et saadant Sted er for Jeppe Aakjær hans Hjem. Hvilke dejlige Ord har han ikke fæstet som hvidfjerede, stærke Vinger paa Minderne om Barndomshjemmet og Hjemstavnen!

Der sad hun og spelted, min bøjede Mor,
indunder den Bjælke saa lang,
og delte sit Bryst mellem mig og min Bror,
imens saa vemodigt hun sang.

Nu ligger hun hist under Stendigets Hæld
 i Krogen, hvor Valmuer staar;
 gør Verden Fortræd,
 tog Sorgen min Fred —
 saa sagte med Laagen jeg gaar.

Hvad var vel i Verden det fattige Liv
 med alt dets fortærende Tant,
 om ikke en Plet med en Dal og lidt Siv
 vort Hjerte i Skælvninger bandt!
 Om ikke vi drog fra det yderste Hav
 for bøjet og rynket at staa
 og høre de Kluk,
 de Mindernes Suk
 fra Bækken, vi kysset som smaa.

Og „En Mindesten paa min Fødegaards Mark“:

Her vendte Far sin Plov, aa, saa mangen, mangen Gang,
 naar Graalærken højt over Sandmarken sang.
 Her gik min stille Mor i sin grove graa Kjøl
 og saa med tynget Blik mod den synkende Sol.
 Thi satte eders Søn denne liden graa Sten
 til Minde om en Færd, der som Duggen var ren.

Lad mig slutte, hvad jeg her har villet sige om danske
 Digtere, med et Vers af én af dem:

De bedste Toner i mit Bryst
 var ikke Blomst af Liv og Lyst,
 de spired' frem af Smerte;
 dem Sukket gav den lette Dans,
 de laante deres Farveglants
 af Blodet i mit Hjerte.

Efter de — for Lejligheden — ret udførlige Afsnit om
 Kirkelivets og Poesiens Mænd, kan jeg kun i yderste Kort-
 hed hævde, at den samme Paavisning, som fandt Sted for
 deres Vedkommende, kunde gennemføres med Hensyn til
Historieskrivning, Oplysningsliv og økonomisk Virksomhed. Jeg
 nævner som Eksempler: *A. D. Jørgensen, Ludvig Schrø-
 der, Nathalie Zahle og N. J. Fjord.*

Om den sidste skal fremhæves et Par Træk. Han blev
 spurgt, da han engang nægtede at gaa med til et politisk
 Forehavende: „De er vel da Højremand, Hr. Fjord?“ Her-
 til svarede han: „Jeg er Arbejdsmand!“ Hans Arbejde laa
 paa det landøkonomiske Omraade, og det holdt han sig

til med en Samvittighedsfuldhed og en Ihærdighed, der minder os om hans Udtalelse om den Præst, der havde konfirmeret ham:

„Der var dem, der sagde om Provst *Abel*, at han var Rationalist. Det forstod jeg ikke, hvad var; men det véd jeg, at jeg forlod Konfirmationen med den levende Bevidsthed: Du skal gøre din Pligt!“

Hidtil har jeg kun nævnt Mænd, der er blevet kendte ud over det hele Land eller endog langt ud over Danmarks Grænser. Lad mig saa nævne en Mand, der var meget kendt i sin Tid, men særlig vel kun blandt Landmænd. Det er den dygtige Kvægopdrætter *Jens Hansen*, Hølev.

Ved hans Jordefærd blev det sagt, at egentlig var han en Kunstner, hvis Stof var hans Kvæg. Som Maleren eller Billedhuggeren har et Ideal, som han vil virkeliggøre i Marmor eller paa Lærred, saaledes havde gl. *Jens Hansen* et Ideal, han vilde virkeliggøre i sin Stald. Da maatte jeg mindes en alvorlig Samtale, jeg engang havde med ham. Han, som var en meget from og ydmyg Mand, udtalte da: „Vi Mennesker har jo intet at rose os af; vi skylder Gud Tak for alt, og vi skylder ham, at faa det bedst mulige ud af alt, hvad han har betroet os, baade Mennesker og Ting.“

Det har tit skortet paa Sammenhold i vort Fædreland. Ikke uden Grund er der bleven sagt:

Aldrig ved Fjendernes Magt,
aldrig ved Modgang og Mishaab i Pagt,
men kun ved Splid falder Danmarks Rige.

Men alligevel er det uomtvisteligt, at Samfølelse og dansk Fællesskabsliv har skrevet skønne Blade i vor Historie.

De nidkære og varmtfølede rationalistiske Bondevenner skrev *deres* Blad. Jeg ved det godt og har sagt det selv tit nok, at deres Kristendom var en Forringelse af Evangeliet. Men man bør ikke nægte, at deres Gudfader-Tro og deres Broderskabsfølelse er ægte kristelige Værdier, eller at deres Færd var dybt præget af den Kærlighed, hvorpaa Jesu Disciple kendes.

Bondestandens Frigørelse i Slutningen af det 18. Aarhundrede og Arbejdet for Folkeoplysning med sin mest

kendte Frugt: Skoleloven af 1814, er gode Rationalisters Værk.

Kun om en enkelt af disse Mænd et Par Ord.

Christian Dillew Frederik Reventlow, skønt tysk af Fødsel, skrev i et Brev 1815, altsaa paa en Tid, da Danmark var blevet dybt ydmyget baade indadtil og udadtil:

„Kendte du det danske Folk, som jeg kender det, da vilde du ikke tro, at min lille Besiddelse og Trolleborg er de eneste Pletter, hvor der endnu er Gudsfrygt at finde. Danmark er det mindste af alle Lande (af de mægtige i dette Øjeblik mishandlet og trykket); men i Guds Øjne haaber jeg, det er ikke det mindste; i intet andet Land bor mere Kærlighed til Gud og Mennesker og mere ydmyge Dyder.“

Det skal mindes, at Reventlow under en Tyfusedepidemi i Skjørringe Skole lod indrette Skolelokale paa Christianssæde, for at Undervisningen ikke skulde blive afbrudt, til stor Rædsel for hans Forvalter, som udrød: „Har De kendt galere? Han var tilfreds, om vi satte Rub og Stub til af alle Grevskabets Indtægter paa de Skoler!“

„I Kærlighed er en stor Glæde“ har en af vore store Digtere sagt. Denne store Glæde kendte Reventlow ud fra sin mangesidige Samfølelse. Han sagde tit: „Jeg kender intet Menneske, der har været saa lykkeligt som jeg. Jeg har været lykkelig i mit Hus og i min Familie, lykkelig som Embedsmand og lykkelig med Hensyn til mit Gods, hvor alt er gaaet saa meget fremad, hvor Bønderne har gjort saa betydelige Fremskridt.“

Vi ved alle, at de lange Erindringer, det vil sige dem, der gaar længst tilbage i vort Liv, Barndoms minderne, har stor Betydning i Retning af at udvikle den enkeltes Personlighed. Men det er ogsaa sandt, at „det er de lange Erindringer, der danner Nationer“. Og her vender vi tilbage til vore Digtere. Til *Øhlenslægers*, *Grundtvigs* og *Ingemanns* største Bedrifter hører deres Genoplivelse af vore gamle Fædres Aand og Færd.

Da stolte Minder gik frem for *Øhlenslægers* Syn i Roskilde Domkirke, blev hans Blik vædet af brændende Tårer, ikke af Sorg, men af Ærefrygt for „det begravne Danmark, som efterlod til Evighed kun Hæder“. Han følte, at „for det store gav han Gud et Øre“, og han haabede, at sene Slægter skulde lytte til hans Drapa.

Grundtvig har mangfoldige Gange myndigt lagt sit Folk paa Sinde, at „Livet var ej vore Fædre en Leg, men en alvorlig Kamp for dets Krone“. Og selv følte han, at han havde sin Rod i de gamle Heltedage.

Og det er jo næppe nødvendigt at minde om, at *Inge-mann* tog Valdemarstiden op i sin Digtning med saadanne Ord, som:

Stig op af Graven, du Slægt, som døde! og: Hvad Danmark var, kan det atter blive, endnu er Fædrenes Aand i Live.

Ikke alene dansk Samfølelse spirede frem af disse mærkelige Mænds Digtning. Nordisk Fællesskabsfølelse kom ogsaa i Grøde derved. Da Tegnér lavrbærkronede „Skjaldenes Adam“ i Lunds Domkirke, bød han ham en Krans, der har vokset, hvor Sakso har levet, og han tilføjede:

„Söndringens tid är förbi (och hon borde ej funnits i andans fria oändliga värld), och beslätade toner, som klinga Sundet utöfver, förtjusa oss nu, och synnerligt dina.“

Den Samfølelse, der lever i et Hjem eller i et Folk, kan finde Udtryk i jævnt, stilfærdigt, dagligt Samliv. Men den vil ogsaa skabe Højtidsstunder. Hvor Selvoplevelserne har ført ned til fælles, dybe Lag i Sindene, kommer Samfølelsen af sig selv til Stede; nu er der Jordbund for festlige Timer, og de Lejligheder, der ligefrem kræver deres Festdage, vil da altid indfinde sig.

Det Aarhundrede, vi gik ud af for henved 16 Aar siden, var rigt paa **Fester**, baarne frem af Fællesskabsfølelse og med ny Udvikling for Fællesskabsfølelse.

Den, som er uvidende om de vigtigste af disse Fester, gaar Glip af vigtige Afsnit af Aarhundredets Historie.

Jeg nævner:

Festen for Thorvaldsen ved hans Hjemkomst til København i September 1838. Se paa Billederne, der pryder Murene af hans Museum! Her har en ærlig Kunstnersjæl (Sonne) udtrykt sin og mange Landsmænds Glæde over en af de store, vi tilsammen er stolte af.

Himmelbjergfesterne. Med Rette prydes Mindestenen for den første af dem af en Lærke. Mange Hjerter har jublet her af Glæde over, at de fandt sammen i særlig dansk Natur og om danske Tanker.

Skamlingsbankefesterne. Den bedste af disse var uden Tvivl den, der holdtes d. 4. Juli 1844. Da den var til Ende, udbrød *N. J. Termansen*: Det er den mærkeligste Dag i mit Liv! Og han skrev senere: „Aldrig før var Ordets Magt bleven mig saa klar, aldrig før var den fædrelandske Luftning strømmet saa hjertensmild og med saa frisk et Aandepust hen over mit Indre. — — — Denne store Folkeskare, vel tolv Tusinde Mænd og Kvinder, disse vingede Ord og livfulde Sange, det havde jeg hidtil kun hørt om, nu havde jeg selv hørt og set det — hvad varslende ikke det for Fremtiden?“

De nordiske Studenterfester 1843 (Upsala), 1845 (København) og 1851 (Kristiania). Lad der have været det ved dem, som vi nu maaske trækker paa Skuldrene ad — de blev dog baarne af „en Tanke, som aldrig kan dø“, og som ikke maa dø, hvis de nordiske Riger vil fare vel.

Det nordiske Naturforsker møde i Stockholm 1851, da Mødets Deltagere var Kong Oskars Gæster.

Det første skandinaviske Kirkemøde (København 1857).

De grundtvigske Vennemøder fra og med Aaret 1863.

Stavnsbaandsfesterne 1888, som sikkert ikke alene gav Næring til Bøndernes Samfølelse, men langt udenfor deres Kreds var med til at styrke Baandet mellem danske Borgere.

De talrige store Arbejderfester Aar efter Aar rundt omkring i det hele Land.

Til sidst skal nævnes *Veteranfesterne* 1898 og 1914. Jeg véd, at baade smaa og store Fester under dette Navn for mange blev et Bad i dansk Samstemning.

Hvad ingen har kunnet undgaa at lægge Mærke til som en Ejendommelighed ved de sidste Slægtleds Historie her til Lands, er det *Samarbejde*, den i vid Udstrækning har at fortælle om. Hver Art deraf kan ikke skildres udførligt, uden at hele, store Bind vilde medgaa dertil. Jeg kan kun nævne tørre Navne og hist og her lidt til.

Krigen 1848—50 var et dansk Fællesarbejde; den skabte en Rørighed og en Modtagelighed, der kom saavel det økonomiske Liv som det aandelige til gode.

Som det næste bør nævnes **Grundloven af 5. Juni 1849**, der minder om Kong *Frederik VII.*, Grev *Adam Vilhelm Moltke*, Overpræsident *Mikael Lange* og Gaardejer *Jens Jørgensen* fra Horsens-Vejleegnen. Det var stort af Kongen

at afstaa sin Enevoldsmagt med Glæde. Om Adelsmanden siger *Fr. Barfod*: Han maatte, da han gik ind paa at danne Martsministeriet, „bryde med hele sin Fortid, og med sin Anseelse maatte han hjælpe en ny og fremmed Tid til at gennemføre Ideer, som umuligt i et og alt kunde være hans egne.“ Borgeren Mikael Lange hørte en gammel Tid til, men for at holde paa vort Lands Ære og Tryghed, gik han med i Folketoget, der gik op til Fr. VII. d. 21. Marts for at bede om et dansk og frisindet Ministerium. Og om Bonden Jens Jørgensen véd vi, at da det saa ud til, at Grundlovsarbejdet skulde løbe ud i Sandet, dels paa Grund af megen Uenighed, og dels fordi Krigen syntes at ville skræmme de jyske Rigsdagsmænd hjem, da fik han dem til at blive, idet han lod dem vide, at han blev paa sin Post i Rigsdagen, uagtet han havde en dødssyg Kone og mange smaa Børn hjemme.

Hvor Talen er om dansk Samarbejde, maa „**Det danske Hedeselskab**“ ikke glemmes. Kun derved, at de mange, store og smaa, har virket i Fællesskab, er Merglen blevet flyttet paa rette Plads, Vandet ligesaa, og Lyngen vejet for Græs, Korn og Trær.

Vore Arbejderes Sammenslutning i **Fagforeninger** maa regnes til det nittende Aarhundredes store Begivenheder. Man skønner, at der har været arbejdet og bliver arbejdet, naar man hører, at der findes omved 1700 Foreninger med 156,000 Medlemmer. Samarbejdets Fart kan ses deraf, at fra 1904 til 1914 voksede Tallet af Medlemmer med 66,000.

Om **Andelsbevægelsen** er der sagt, at den er den største sociale Bevægelse herhjemme i vor Tid. For kort Tid siden udtalte forhenværende Trafikminister *Thomas Larsen* om den: Den har lagt det økonomiske Grundlag for den sociale Lovgivning; uden den havde vi ikke haft Raad til at give 60 Millioner Kroner aarlig til sociale Formaal. Andelsbevægelsen har affødt Husmandsbevægelsen, vor Tids Kælebarnd, ved at give det lille Landbrug samme Vilkaar som det større for Produktion og Salg. Det er værd at lægge Mærke til, at smaa Brug under 10 Køer leverer af Mælken til vore Andelsmejerier.

Der gives i vore Dage intet betydeligere Omraade, uden at Samarbejdet har gjort sig gældende dér. Der er saaledes talrige **Skoleforeninger** og **kirkelige Foreninger**.

Vi maa ikke være samlede ved en Lejlighed som denne, uden at vort Sind vender sig med varm Taknemlighed til den Del af vort Folk, som — skilt fra os i politisk Henseende — er med til, pligtopfyldende til det yderste, at bære sin tunge Part af Verdenskrigens Lidelser og Sorger. Om disse Menneskers Levedygtighed vidner den Selvforydelse, den Samfølelse og det Samarbejde, som er det værdifuldeste i deres Historie. Et Træk deraf fra Tiden ved 1840 skal fremdrages her.

Jeg tænker paa den »Forening til dansk Læsnings Fremme«, som for godt et Par Menneskealder siden blev stiftet „sønden Aa“. Allerede i Foreningens første Regnskabsaar blev der dannet 38 nordslesvigske Læseforeninger og Bogsamlinger med bidragydende Medlemmer (2 Kr.). „Sulten efter dansk Læsning var uhyre“. I de første 4 Aar kom man op paa 20,000 Bind og naaede til 60 Bogsamlinger. „I det enkelte at eftervise Betydningen deraf lader sig ikke gøre. Det kan kun siges, at den Slægt, dervoksede op efter 1840, sugede Næring — bevidst eller ubevidst — fra alle disse Arnesteder for nye Tanker og frugtbar Paavirkning.“ Her er Tale om Folk, der hidtil havde været uden Forstaaelse af deres eget, uden Erindring om Fortiden, uden eget Hjem og egen Vilje, uden Del i Aandslivets Fryd og Smerte, Folk, der mentes dømt til Straadød paa en fremmed Strand. Nu kom i den 11. Time denne Besørgelsestid. Det var vor Guldalders Litteratur, der trængte ind i den store Tomhed. „Med Henrykkelse læste Nordslesvigs jævne Mænd og Kvinder om Danmarks henfarne Dage, hvor alt var nyt for dem, og Ingemanns Romaner og Blichers Noveller gik deres Sejrs-gang fra Sogn til Sogn. Hvor er der ikke blevet „skran-net“ over Messing-Jens! Hvor har „æ Bindstow“ ikke frydet, og „Valdemar Sejr“ og „Prins Otto“ betaget — disse „Kongebøger“, der viste, at Danmark var et Land, som man fuldtud kunde være bekendt at tilhøre. Overalt piblede Nationalfølelsen frem.“ 1840 kan Koch fortælle, „at Raseriet efter at laane danske Bøger er tiltaget paa en overraskende Maade. I de Aftentimer, da Udlaanet foregik, fyldtes ikke alene hans Stuer, Trapper og Gange, men endogsaa Gaden af Mennesker, især Skoledrenge og Piger, saa man skulde tro, at der var Opløb, og man nøjedes med Bøger, som jeg forundrede mig over.“ Hvad

her er fortalt efter *P. Lauridsens* store Værk, „Da Sønderjylland vaagnede“, III. og IV. Bind, lader os se en Folkesjæl, som vaagner til Selvfordybelse, Samfølelse og Samarbejde. Vi véd, at intet har kunnet dysse den i Søvn.

Jeg er ikke blind for, at alle de mange spredte Træk, jeg har meddelt Dem i dette Foredrag, kan blive kaldt „Ruskomsnusk med røde Klude“. Jeg tør dog hævde, at det hele er lagt ind under et historisk Syn, som det vil være frugtbart at sysle med. Navnlig vil jeg henstille til alle de mange gamle Højskoleelever, jeg her taler til, at fastholde dette Syn, naar De læser *Holger Begtrup's* „*Det danske Folks Historie i det 19. Aarhundrede*“. Og dette store Værk bør læses flittigt i Højskolekredse!

*   *   *

Hjemmenes og vort Folks Lykke staar i det inderligste Forhold til de tre Ord, som jeg har gentaget maaske tiere, end en Tales Vellyd tillader. Men Ordene rækker langt videre. Efter den rigtige Stilling til dem eller efter Misforholdet til dem retter Menneskeslægtens Sum af Lykke og Ulykke sig til enhver Tid.

At Rædslernes Konge, Døden, har faaet en saadan Magt paa Jorden, som han har nu, beror derpaa, at Folkeslagene kender altfor lidt til Selvfordybelse, Samfølelse og Samarbejde, og det bliver ikke bedre, før disse velsignede Magter kommer i Højsædet.

Den Udvikling, der har bøjet sig ind under Guds Vilje med Menneskeheden, viser, at de tit nævnte tre Ord er Hovedord i Guds Tanker med os.

De kaster Glans over Adam og Evas Paradisliv, som dette er afmalet for os i 1. Mosebog. Hans Forstaaelse af sig selv affødte den Følelse overfor hende, at hun er Kød af hans Kød og Ben af hans Ben, og at hun var givet ham som Medhjælp under det Arbejde, der var lagt foran dem.

Naar Menneskene forlader Timeligheden, gaar de til Dødsriget. Her forstummer Døgnets Larm; her piber ingen Dampfløjter, her ruller ingen Automobiler, her suser ingen Cykler, her holdes ingen støjende Generalforsamlinger, her lyder ingen Dansemusik, og her buldrer ingen Krigstrommer. Dødens Rige er — for at bruge Biskop Martensens

Ord — en *klosterlig* Verden; dér er der ikke Plads for overfladisk Udadvendthed; om ikke før saa her vil Selvfordybelsen indfinde sig. Og vi skimter i Fortællingen om den rige Mand og Lasarus og i Ordet om „Venner, der skal modtage eder i de evige Boliger“, at Samfølelse og Samarbejde ogsaa hører hjemme blandt dem, der vandre heden.

Til sidst! Livet paa den nye Jord, under den nye Himmel, er en videre Udfoldelse af den tredobbelte gode Gerning, der i Tidernes Morgen begyndte saa godt, men siden tit havde saa ublide Kaar.

Paulus skriver: „Her ser vi i et Spejl, i en mørk Tale; men da — naar det fuldkomne kommer, — skal vi se Ansigt til Ansigt; her kender jeg kun stykkevis, men da skal jeg kende, som jeg selv er bleven erkendt“ (af Gud). Jeg skal, som en nytestamentlig Oversætter har tilføjet, faa den samme dybe Indsigt i Tingene og mit eget Væsen, som min Gud har. Hvad er det vel andet her er Tale om, end Selvfordybelse.

Og naar Saligheden skildres som et Gæstebud, et Gilde, et Bryllup, en stor Nadver, er det saa ikke Samfølelsens højeste Blomstring, der tales om. Den ægte Fest kender ikke til Surmuleri eller Indesluttethed eller anden daarlig Optagethed af sig selv; thi Feststemning er Samstemning.

Men baade det dybtgaaende Arbejde med at forstaa Livet, mit eget og andres, og hele den festlige Tilværelse kræver Sammenspil mellem Sjælene. Altsaa er den tredje Tone i Treklangen ogsaa til Stede. Og Treklangen selv kan høres gennem det Vers, der for danske Kirkefolk hører til deres kæreste Salmeord:

Saa rejse vi til vort Fædreland,
 dér ligger ej Dag i Dvale,
 dér stander en Borg saa prud og grand
 med Gammen i gyldne Sale,
 Saa frydelig dér til evig Tid
 med Venner i Lys vi tale.

Hans Moos.

Han var Søn af Gaardejer *Peder Moos*, Nybøl i Sundevad. I Vinteren 1908—09, da han var 19 Aar gammel, var han Elev paa Ollerup Højskole, og senere kom han paa Høng Landbrugsskole. Han gav sig med Liv og Sjæl hen i Skolearbejdet og Kammeratlivet og var altid rede til paa en frisk og hensynsfuld Maade at hævde sine Meninger. Og han var trofast mod sig selv og sine Venner. Besøg paa Skolen og Breve fra ham vidnede derom.

Søndag den 21. Maj i Aar faldt han under et Stormangreb i Frankrig.

Magdalene Moos, Peder Moos' anden Hustru, der helt var Børnene af første Ægteskab i Moders Sted, har meddelt Slægtninge i Kongeriget Udtog af hans Breve fra Fronten. Disse Udtog — med Vedføjelser af hende — er velvillig overladt til Aarsskriftet.

Det kan ses af Brevene, at Hans Moos tit har følt en Hjemvé, der var rettet mod Nord. Men en Hjemvé med videre Maal kommer ogsaa til Orde dér. Af begge de her gengivne Billeder, særlig det sidste, ses det tydeligt, at han har forstaaet, at denne Verden allerede har givet ham det bedste, den kunde give ham. Han ser langt; disse Øjne siger:

Nu „skal mine Aar
begyndes i Evigheds dejlige Vaar,
dér skal ikke Dagen ved Solen opgry,
ej Maanen tilmaale mig Næde og Ny.
Men Jesus er Solen, hvis Straaler er strød
i Abrahams Skød.

Velsignet være i Mindet han og alle de af hans Landsmænd, der har faaet den samme Død som han!

J. P. Kristensen-Randers.

Naar jeg skal skrive et Par Ord til Hans Moos' Billede, som blev taget en Maaned, før han faldt, saa maa jeg begynde med et lille Ord, som han skrev hjem i November første Krigsaar. Efter at have fortalt om noget

Hans Moos 1909.

meget strengt, skriver han: „Jeg kan næsten ikke forstaa det, men ét haaber jeg at opleve her — „at Herren er min Hyrde, mig skal intet fattes“; gennem Krigens Larm maa vi komme til Klarhed!“

Det Ord rinder mig tit i Hu, naar jeg staar og ser paa hans Billede, Gud ske Lov, at det for hans Vedkommende blev opfyldt begge Dele.

Hans Breve fra den første Tid er stærkt prægede af den Hjælp, han har i Minderne baade fra Hjemmet og fra hans rige Ungdomstid. Han mindes med Tak Kammeraterne og de forskellige Ste-

der, hvor han har opholdt sig. De stærke Indtryk, han havde modtaget, var bleven til levende Kraft i hans Sjæl, som han fik god Brug for i de tunge, svære Krigsaar. Undertiden bryder det saa igennem: „Aa, hvor jeg længes, Gud unde mig at gense de kære Steder.“ En Gang føjer han saa til: „Maaske skal jeg finde min Grav her i fremmed Jord, langt fra mit kære Hjemland; hvis det er Guds Vilje, maa det jo være det bedste for mig. Aa, om jeg saa maa finde en Plads i en af hans mange Boliger“. — „Gud vil sikkert hjælpe jer og os, saa vi stadig bliver fastere i Troen paa ham, saa vi med Glæde maa tænke paa Gensynet her eller hist.“

Dette sidste er skrevet den 29. September 1914. Paa Brevets Form mærkes det, at hans Tanker er gaet vidt ud, ud til alle, han har mødt og levet noget godt sammen med, og han beder om et Gensyn — her blev det jo ikke.

Jeg vil her gerne indføje et Brev, skrevet Juleaften 1914 i Skyttegraven:

„Kære Forældre og Søkende! En glædelig og velsignet Julefest ønskes jer alle sammen! Jeg vil nu forsøge at skildre min Jul for jer. Nikolaj og jeg har fejret vor Juleaften sammen her i vor Hule i en Time, vi ikke havde Vagt. Vort Bord smykkede vi med Julelys og Grangrene, vi havde faaet sendt i Smaapakkerne hjemmefra, Billedet af det „hvide Hus“, Nikolajs Kæreste og et Billede mere. Juleenglen maa saa være smuttet ind til os. Jeg fik det ny Testament frem og læste Juleevangeliet højt. Vi bekendte saa Troen og bad Fadervor, mens Taarerne trillede ned ad Kinderne. Vi fandt ogsaa Julefred trods alt; og jeg er sikker paa, at vore og jeres Bønner er gaaet sammen op til Himlen; og Julefred og Juleglæde har vi ogsaa sammen, saa vi, trods den store Afstand, har haft en glad og velsignet Juleaften.

Paa Vagt ude i Skyttegraven drog den ene Juleaften forbi os i Mindet efter den anden. Alle de glade Barneansigter lyste om Juletræet, og „Et Barn er født“ og „Glade Jul“ tonede ud over den kendte Stue derhjemme, ud over Marker og Skove, og naaede her til, hvor jeg stod og nynnede med.

Nikolaj og jeg stod og talte om, hvad der bevægede os denne stille, klare Julenat, mens Rimtaagen lagde sig let om os og gav hvert Græsstraa og hver lille Jordknold sit fine, hvide Skær, Uskyldighedens skønne Farve. — I det fjerne drøede Kanonerne; og Geværernes Knitren lød som en Susen. „Eder er i Dag en Frelser født!“ Hvilken skærende Modsætning. Gud hjælpe alle de saarede, døende og dem, der i denne Nat mister deres Kære. — Jeg har i Aften faaet Jernkorset overrakt af vor Major.

De kærligste Hilsener til alle.

Eders *Hans*.

Da Hans og jeg har levet denne hellige Juleaften i fælles Savn, fælles Bøn og fælles Julefred, sender vi ogsaa en fælles Julehilsen og ønsker jer alle Herrens Velsignelse i det kommende Aar.

Nikolaj Kræmer,
Østerlinnet.

Her følger et Brev, hvor Hans skriver om Mindegudstjenesten i Rødding ved Juletid.

„I Skyttegraven 26. Januar 1915. — Jeg læste i Gaar Aftes i „Den nordslesvigske Kirkesag“ om Mindegudstjenesten i Rødding; det var jeg uhyre glad for. Ja, Troen paa Vorherre har dér sandelig staaet sin Prøve. — Et saa stærkt og levende Vidnesbyrd styrker os meget, der ikke er saa stærke. Jeg læste det, som fortalt, i Aftes; og i Dag, da Granaterne atter susede over og om os, var jeg mærkelig rolig. Jeg kan ikke lade være med at tænke, at nu maa min Tur snart komme — maaske i Dag; og derfor har netop det stærke Vidnesbyrd gjort mig mere rolig. Egentlig bange er jeg ikke; men Ungdommen hænger jo ved Livet; og jeg kan ikke lade være med at glæde mig til Fredens Sysler, til Livet derhjemme i alle I kæres Kreds. Gud give os snart Fred. Vorherre holde jer i sin stærke Haand, saa vi alle maa samles igen.“

Snart aandede hans Breve stor Tryghed og Fred; og snart havde Modløsheden Overhaand; det er saa stærkt at mærke, hvor disse ydre, forfærdelige Forhold skabte et stærkt Krav i hans ærlige Sjæl om at komme tilbunds i noget. Vi kunde mærke, hvorledes han gik og tumlede med de svære Spørgsmaal, som vel i nogen Grad er vaagnet i ethvert tænkende Menneskes Sind i disse Tider.

Den 11. Februar 1915 skriver han: „Hvor er nu min Fortrøstning? Var det ikke alt Hoffærdighed? Jeg glemte, at hver eneste Dag skal man have alt fornyet. alt det onde bekæmpet og alt tilgivet. — Og Kampen begyndte igen, langsom og træg, hindret af — ja, af nedslaaet Mod og Hovmod. Videre er jeg ikke; og det er saa fattigt for mig.“

Den 29. September hedder det: „Det gælder om for os svage Mennesker at føje os efter Guds Vilje. Han ved bedst, hvad der er til vort Bedste. „Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed“, siger Jesus. Hvor er det svært, og hvert Minut paa Dagen kan jeg gribe mig i det modsatte. Jeg gribes undertiden af det haabløse deri; — men saa om Aftenen, eller naar jeg lægger mig til Hvile og bekender Troen og beder for alle mine kære, for alle saarede og syge og dem, der skal staa til Regnskab for denne Elendighed, saa kan Freden sænke sig over mig; og saa ligger jeg tit og nynner: „Sov sødt, Barnlille ....“

Nu kommer jeg til at tænke paa, at det er uhyre længe siden, jeg har været rigtig glad. Jeg kan ikke huske, naar

det var sidst. Den rigtige, jublende Glæde kommer nok ikke, før jeg har faaet Svar paa meget af det, jeg nu famler efter at gribe, ikke før Lovsangstonen har faaet Bund i mig. Naar jeg saa tænker paa de ydre Forhold, der skal til, for at Lovsangstonen kan komme frem, saa maa jeg forudsætte Fred i Landet, og at vi er kommen hjem, hvor vi hører hjemme. Ja — og saa er der endda saa meget, der skal hjælpes paa Fode, saa mange Saar, der skal læges, saa meget nyt, der skal bygges op, saa Glæden kan dog ikke findes. — Nej, Lovsangstonen, det maa være den rigtige Glæde. Vorherre hjælpe os i al vor Nød.“

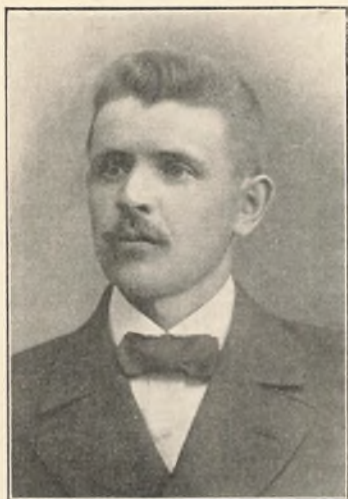
En Gang, da han ogsaa havde skrevet om de svære Forhold, han levede under sidste Vinter, fortsætter han: „Hvad skal det dog blive til? Gid vi dog maa lære helt og fuldt, at kun ét Sted er der Hvile og Fred, Fred trods al Jordens vilde Larm. Jeg kan næsten længes efter at komme herfra til det store Hjem. Paa Jorden kan jeg dog kun være, hvor Pligten byder; og det er saa svært. Det er det eneste Sted, hvor jeg kan gavne mit lille Hjemland og dem, der kommer ud af al denne Elendighed. — Jeg har lige faaet Kort fra Kristensen-Randers. Gud i Vold. Det er en Skam, jeg ikke har skrevet før, men det er, som alt staar stille for mig; jeg prøver undertiden paa at glemme; men saa en skønne Dag kommer Hjemlængslen med dobbelt Kraft; og Korthuset styrter sammen. — For et Par Aftener siden traf jeg min Ven P. fra Tønder; vi talte lidt sammen, saa sagde han: „Jeg tror, vi kunde trænge til at gaa en Tur sammen og bede sammen.““

Forunderligt nok, da Hans var falden, fandtes de to ved hinandens Side, de fik Lov at følges ad i Døden. — Nu har de nok begge ved Guds Naade funden den rigtige dybe Glædestone.

I Sommeren 1915 fortalte jeg ham om et Besøg i Olle-rup og Omegn. Jeg forsøgte at skildre ham Landets Dej-lighed, som det nu netop havde grebet mig denne Gang. For det var jo ogsaa Fredens Land.

„Jeg kan ikke fortælle dig, hvor glad jeg blev for dit Brev“, skriver han tilbage, „og hvilke Følelser, der greb mig. Jeg følte mig som en Fange, der higer ud mod Lyset og Friheden. Gid denne forfærdelige Krig snart maa faa en god Afslutning, saa vi atter kan færdes som

frie Mennesker paa Guds skønne Jord. Nu mens jeg skriver dette, stiger Minderne om Svendborg Sund, Vejle Fjord, Skagens og Vestjyllands hvide Banker frem for mig. -- Ja, saadan er Landet, vort kære lille Danmark; mon jeg

Hans Moos 1916.

skal have Lov at gæste det igen -- og nu -- sammen med hende, jeg holder mest af. Og skal jeg mon se alle de gode Mennesker, jeg dér er kommen i Berøring med. Maaske har jeg set det alt-sammen for sidste Gang -- jer og Hjemmet og alt, hvad jeg har kært. -- Alt ædelt og stort, jeg har set op til og beundret, bliver nu som en Drøm. Det skrækkelige jeg oplever, kalder det frem ved Modsætningen, mange Gange saa stærkt, at jeg græder som et Barn. -- Aldrig ønsker jeg, at Danmark skulde deltage i Krigen; men jeg tror, at vor gode, retfærdige danske Sag er bedst

tjent med, at vi unge staar, hvor Pligten sætter os. Aa, Gud give os snart Fred“.

Den 27. September 1915 skriver han: „Hvor gaar der dog meget til Spilde i denne Tid, Gods og Guld og alle de uskyldige Mennesker. De, der bærer Ansvaret for denne Krig, har et stort Regnskab at gøre op. Men det kan vel siges, at vi allesammen har Skyld, skønt de fleste vel ikke kan forstaa det.

I Grunden er der vel ikke en eneste, der kan sige sig fri for Skyld i, at det kom, som det kom. Jeg har tit følt det her ude, at vi alle har Skyld, rent ydre set er det, jeg mener, vi har Skyld ogsaa. Vi har tit glædet os over, at Tyskerne kom til at staa mere isoleret og mere og mere ene. Hvor meget bedre havde det ikke været, om Nationerne havde kunnet eller villet forstaa Trangen til Udvikling hos de andre. Nu blev det anderledes. Om

dog Livet i Fremtiden kunde forme sig saaledes, at vi kunde respektere hinanden. — Det bliver saa tungt for mig, naar jeg ser saa mange af mine Meningsfæller falde; og dog haaber jeg paa en ny og bedre Tid efter denne Elendighed. I mine Tanker og Drømme lever jeg deri og ønsker, at ogsaa jeg maa faa Lov at opleve denne store Tid, og leve helt og fuldt med i alt det gode og store, som da maa komme. Jeg elsker mit Folk og mit Land og mit skønne, bløde Sprog. Det er min Bøn, at Gud vil føje det saadan, at vi maa opleve frit at kunne pleje vort Sprog og bo paa vor Jord, naar Tiden dertil efter hans vise Raad er inde.“

26. November 1914. „Jeg har nu lige læst „Højskolebladet“ og er bleven saa underlig betagen og hjertegreben. Hvor er alt dog tomt i det Liv, jeg nu fører. Det hele bliver for mig kun et Udslag af Magtbegær og Egoisme. Hvor er den kristne Tro? Hvor er Retten? Ja, hvem har i det hele taget Ret til at føre Krig?

Hvor er vi Mennesker dog smaa, og hvor er det svært at se Guds Almagt gennem dette Vaabenbrag. Bare vi snart maa faa Fred, men først og fremmest Fred med Gud. Hans Vilje er den eneste afgørende.“

Med de spredte Ting, jeg har samlet ud af den rige Brevskat, har jeg nu søgt at danne et Billede af Hans, saadan som han nu staar for os her i hans Hjem. Kun hos Gud fandt hans Tanke Hvile; og nu har han taget ham hjem, saa han har fundet hel og fuld Hvile for sin trætte Fod.

„Sandt er det, i saa mangen Nød
tit Taarestøm paa Kinden flød,
men Gud har dem,
straks han kom hjem,
aftørret paa sit Skød.“

Han var hjemme paa Orlov i Foraaret. Den 5. Maj rejste han tilbage; og efter den Tid var Meddelelserne fra ham korte og knappe; men de aandede en inderlig Tak for Tiden, han fik Lov at være hjemme. Det var godt at mærke, at det trak mere og mere sammen om ham, men der var sammen med Angsten for det, som skulde komme, en fast og urokkelig Tro paa Gud og Vilje

til at lade ham raade. Den 20. Maj 1916 skriver han: „Herren vil være mig naadig“, og den 21.: „Endnu rask og sund. — En hjertelig Hilsen til alle, alle I kære. Gud i Vold“.

Otte Dage efter kom Meddelelsen fra Kompagniet, at han var falden Søndag Aften den 21. Maj ved et Stormangreb.

Magdalene.

Oplevelser

af *J. P. Kristensen-Randers.*

I.

Biskop P. Chr. Kierkegaard.

Som Dreng morede det mig at holde mine Fingre op mellem et Lys og mine Øjne. Jeg syntes, Fingrene kom til at se godt ud derved. Da jeg blev ældre, saa jeg et Syn, der mindede mig om denne min Barndomsleg; men det var langt skønnere, og det voldte en dyb Glæde.

Medens jeg var Biskolelærer i Hvingel i Hee Sogn (1875—1878), hændte det, at Biskop *Kierkegaard* skulde tale i Ringkøbing Kirke, to Dage endogsaa. Jeg vidste, at han var Broder til den navnkundige Søren Kierkegaard, og jeg havde hørt ham omtale som en af Danmarks mest veltalende Mænd. Mine Forventninger var derfor store.

Men, hvor blev jeg skuffet straks. Han gik op gennem Kirken ved Sognepræstens Arm. Han bevægede sig meget langsomt som en svag, gammel Mand, han var duknakket, og Ansigtstrækkene var grove. En Salme blev sunget, og saa traadte han frem i Kordøren med det nye Testamente (paa Græsk hørte jeg siden sige). Han oversatte fra Bladet paa fyndigt Dansk. Stemmen var i Begyndelsen oldingegagtig svag, og jeg tænkte: Hvorfor bliver den gamle Mand ikke hjemme; nu er han jo kun en Skygge af, hvad han en Gang har været?

Men lidt efter lidt, som han skred frem i den lange Fortælling om den blindfødte (Johannes Evg. 9. Kap.), skete der en mærkelig Forvandling med ham. Han rettede sig, og Stemmen tiltog i Fylde og Kraft og blev som en Mands i hans bedste Alder. Hvad mange blev meget betagne af, baade da Teksten blev læst og under Talen senere, var Glansen over den gamle Biskops Aasyn. Der blev sagt,

da vi gik hjem: „Det var ligefrem, som om et stærkt Lys indefra forklarede hans Træk“. Udtalelsen var slaaende rigtig. Jeg har aldrig set Aanden tage en Menneskeskikkelse saa helt i Besiddelse som her.

Taleren var en mægtig Forening af Skarpsindighed og dyb Følelse. Kun et enkelt Træk kan faa Plads her:

Naar der fortælles, at Jesus spyttede paa Jorden, lavede Dynd af Spyttet, smurte det paa den blindes Øjne og sagde til ham: „Gaa hen og to dig i Dammen Siloam!“ og den blinde adlød ham og kom seende tilbage -- da maa vi tænke paa Daaben. Der hørte Ydmyghed til for at kunne lade sig behandle, som der er skrevet, at Frelseren behandlede den blinde. Tænk en Gang! Spyt og Jord paa Øjne! Og der hører Ydmyghed til at gaa ind under Daabens Maade at behandle Mennesker paa. Der spørges: Forsager du Djævelen og alle hans Gerninger og alt hans Væsen? Hvad vilde du sige, om én kom op til dig og sagde: Vil du se at komme bort fra alt det Djævelskab, du gaar og giver dig af med? Du viste ham vel Døren. Men det er det Dynd, du faar paa dine Øjne, inden du kan faa Daabens Naade, at du maa gaa ind paa den Sandhed: ikke, at der er nogle Smaating i Vejen med dig, men at den onde selv har smittet dig med det gruelige, som hedder Synd. Anerkender du ikke denne Sandhed, saa er du blind og ser ikke dig selv, som du er, og da heller ikke Gud, som han er.

Mange Aar efter var jeg i Ringkøbing Kirke igen. Efter Gudstjenesten kom jeg til at fortælle en god Ven, hvad jeg ovenfor har meddelt. Han gjorde saa Gengæld ved at fortælle et Træk fra en af Biskop Kierkegaards Tilsynsrejser: Under en Overhøring af Børnene i en Skole beyndte Biskoppen saaledes:

„Der er et Vers, som jeg nu skal fremsige for jer:

Vor Herre, han var et lidet Barn,
han leged med gyldne Ringe,
Herodes, han var det største Skarn,
han vilde Guds Søn ombringe,
men vor Fader i det høje, han lever!

Kan I nu sige mig: Hvor fik vor Herre disse gyldne Ringe fra?“

En lille Pige svarede:

„Det var nogen, som Vismændene fra Østerland havde givet ham!“

„Rigtig!“ sagde Biskoppen. „Men hvorfra ved du nu dette?“

„Jo, for der staar, at de kom med Guld, Røgelse og Myrra“.

II.

Minder fra et Møde paa Testrup Højskole.

Vi sad i en mindre Kreds og var komne i Fortællehjørnet; det var Minder fra gode Møder, som var komne paa Tale. Da ogsaa jeg skulde give mit Bidrag, fortalte jeg følgende fra det første nordiske Højskolemøde, som blev holdt i Testrup 1883.

En Aften blev der forhandlet om, hvorledes man i de tre nordiske Riger fortalte eller burde fortælle sit Fædrelands Historie. *Ludvig Schrøder* fremsatte da den Tanke, at Danskerne bedst kan fortælle Oldtidens Historie, fordi de har *Sakse*, at Nordmændene bedst kan tale om deres Middelalder, fordi de har *Snorre Sturlason*, og at Svenskerne bedst kan skildre deres Land og Folk i den nyere Tid, fordi de har *Erik Gustav Geijer*.

Efter Schrøder kom *Ullmann*, den lyse, djærve, veltalende Nordmand. For nogle Aar siden havde jeg hørt ham tale varmt om Lægprædikanten *Hans Nielsen Hauge* og havde i frisk Minde, at han sluttede under Forsamlingens dybe Stilhed med at sige: „Om ham gælder de Ord, der er sagt om Noa: „Han var en retfærdig Mand i sin Tid“ Mere kræver Gud ikke af en Mand, end at han skal færdes ret i Forhold til Tiden, han lever i“. — Nu skulde jeg altsaa høre ham igen. Han tog Forsamlingen straks, da han begyndte saaledes: Jeg giver *Ludvig Schrøder* Ret i, at vi Nordmænd bedst kan tale om vor Middelalder: vi fristes til at blive tavse om Tiden, der fulgte efter, — da Danmarks Christian'er og Frederik'er regerede over os; thi — med eller uden Grund — vi liker ikke disse Folk. Dog springer vi ikke deres Historie helt forbi; naar jeg kommer til *Ludvig Holberg*, som var en norsk Nordmand fra Bergen i Norge og ikke en Dansker, fortæller

jeg udførligt om ham. Men jeg gør det vist paa en anden Maade end I hernede; man har nemlig sagt mig, at I fortæller, at under Chr. 5., Fr. 4, Chr. 6. og Fr. 5. levede Ludvig Holberg. Se, dette er en ravruskende gal Oplysning. Sandheden er jo, at under Ludvig Holberg levede Chr. 5., Fr. 4. osv.“ Vi lo, og saa sagde Ullmann næsten strengt: „Dette er mere end en Vittighed til at le af; det er det Synspunkt, under hvilket Historien bør fremstilles.“

En af Testrupdagene — en Søndag — var der stort Folkemøde. Der fremsatte Schrøder den Tanke, at Norge har den Opgave at udvikle og værne om Friheden, Sverrig Ligheden og Danmark Broderskabet. Enten man finder Tanken rigtig eller ej, er den værdifuld; man kan jo ikke sige nej til den, uden at man kommer til at sysle med Spørgsmaalet: Hvilke Opgaver har de tre nordiske Riger hvert for sig og i Forening?

Ved Søndagsmødet talte ogsaa *O. Arvesen*. Kun i Frihed vokser og modnes et Folk — dette var hans Tekst. Et Par Enkeltheder i Talen blev vist uforglemmelig for mange — en Vittighed og et Billede.

„Man har spurgt, om Henrik Wergeland kunde være bleven født i Norge, hvis Landet ikke havde faaet sin Frihed 1814. Jeg tænker: Jo! — Han blev nemlig født 1808. Men spørger man: Kunde denne Dreng fra 1808 være bleven Norges store syngende Fører uden et 1814, siger jeg: Nej! Der staar paa de svenske Tændstikæsker: „Tända endast mot lådans plan“. Her har vi Loven for al Menneskevækst: Der skal et Tændstikhovede til og en Strygeflade, ellers kommer der ingen Flamme. Tændstikhovedet er Evnerne, som er gudegivne, Strygefladen er Forholdene, Omstændighederne. Gud har givet os mange udmærkede „Hoveder“ i Norge, og 1814 fik vi den Frihed, som er den ypperste Strygeflade, norske Hoveder kan ønske sig.“

III.

Et Raad af Otto Møller.

Inden jeg forlod Gedved Seminarium, hvor jeg havde været Lærer en Del Aar, før jeg blev *Anton Nielsens* Afløser som Forstander paa Ollerup Højskole, tog jeg en

Søndag ned til *Gylling* for at høre *Otto Møller* prædike og for at sige ham Farvel. Jeg tilbragte en herlig Eftermiddag hos ham. Han spurgte mig ud om min fremtidige Virksomhed, og da jeg fortalte, at jeg bl. a. skulde undervise i dansk Litteraturhistorie, vilde han vide, hvilke Forfattere jeg agtede at fortælle noget om. Jeg nævnte først Holberg. Dertil sagde han:

„Ja, ham skal De give udførlig Besked om, for han havde omtrent saa megen sund Forstand, som der kan opdrives i saadan et lille Land som Danmark.“

Saa nævnte jeg en Del andre Digtere, fire eller fem, tror jeg.

„Nu maa De ikke tale om flere“, sagde *Otto Møller*, „gør De det, saa tror Eleverne, at de er bleven meget kloge og oplyste, og den Følelse maa de ikke gaa ud fra Skolen med. Tre eller fire af vore Digtere var egentlig nok. Eleverne ved, at der er mange foruden, og saa rejser de hjem med den sunde Fornemmelse, at det er grumme lidt de kender.“

Jeg havde hørt, at den mærkelige *Gyllingpræst* nylig havde læst en Del af *Søren Kierkegaard*. For at faa ham til at udtale sig om denne, spurgte jeg:

„Kunde det ikke være paa sin Plads at holde en Række Foredrag om *Søren Kierkegaard*?“

„Nej, det maa jeg paa det bestemteste raade Dem fra. Han tumlede jo stadig med sjælelige Sygdomme, og fik Deres Elever meget at høre om dem, saa vilde det gaa med disse Karle og Piger, som det siges at gaa med medicinske Kandidater; de kommer til at bilde sig ind, at de har alle de Sygdomme, de hører eller læser om. Naar De bliver Højskolelærer, maa De ikke stadig gaa og rasle med en Æske Piller eller skulpe med en Medicinflaske; men De skal give de unge godt dagligt Brød. Kommer en enkelt og melder sig syg, er det godt, om De i en Krog af Huset har et lille Haandapotek; men Skolen selv skal hverken være et Apotek eller et Hospital.“

Ja, han var en erfaren Mand, som det var godt at gæste.

IV.

Et Brev fra C. Hostrup.

Det var vistnok i Aaret 1887, at jeg havde saa stor en Bunke utrykte Digte af egen Tillavning, at jeg syntes, der maatte kunne blive et helt kønt Bind ud af dem. Min Drøm var at komme ud som Digter paa Gyldendals Forlag. Saa fornuftig var jeg dog, at jeg først vilde høre, hvad en gammel, virkelig Digter havde at sige om *mine* Kvad. Og jeg valgte da at plage *Hostrup* for en Udtalelse om et Udvalg af Bunken. Saa vidt jeg mindes, var *Henning Jensen* Mellemand ved denne Lejlighed.

En Dag kom der saa følgende elskværdige og kloge Brev fra Digteren:

Kære Hr. Kristensen-Randers.

Efter Deres Ønske skal jeg svare paa Deres Spørgsmaal -- ganske oprigtig. Jeg finder, at der er meget kønt i de Digte, De har meddelt mig, men jeg frygter for, at De ikke vil faa Glæde af at udgive en Digtsamling. Efter min Overbevisning faar enhver Samling af Smaadigte, der ikke bæres af et allerede bekendt Forfatternavn eller er saa ejendommelig, saa den kommer frem som noget helt nyt i Litteraturen, den sørgelige Skæbne at mugne paa Boghandlerens Loft. Naar De tænker paa vore Sangdigtere, f. Eks. Ploug, Richardt, Mads Hansen, saa havde de to første i alt Fald ved i længere Tid at have skrevet Sange, der var gaaet ud over Landet, allerede skaffet sig et Publikum, før de udgav deres første Digtsamling, og Mads Hansen, som ogsaa var bleven bekendt, skønt i en mindre Kreds, kunde forøge Interessen ved at sætte „Ungkarl“ paa sin første Bog — det var noget nyt den Gang, at en Bondekarl kunde skrive kønne Vers. Naar man derfor ikke er en Adam Øhlenslæger eller er i sin første Optræden saa dristig-original, som f. Eks. Holger Drachmann var, da han traadte frem, saa maa man have banet Vejen for sig i Læsekredsen, naar man skal have Held med Udgivelsen af en lyrisk Digtsamling.

Det er min Erfaring med Hensyn til slige Samlinger. Der er mange, som kan synge kønt og sjælfudt i en Stue og kan glæde andre dermed, men det er noget andet at synge for det store Publikum, og inden de med

Held kan indbyde til en Koncert, maa de have ladet sig høre af saa mange, at de har vundet et Navn, ellers faar de tomt Hus. Med Noveller er det straks noget andet; der er Tusinder, der læser en Novelle, for hver ti, der binder an med en Digtsamling; og det maa være drøjt at udsende Bøger, som ikke finder Læsere. En Lyriker, som ikke kan slaa til Lyd saa alle *maa* lytte, maa efterhaanden, gennem enkelte Digte og Sange, der kommer offentlig frem, vinde sig et Publikum, og først, naar det er sket, kommer hans Tid til at udgive en Digtsamling.

Ja, det er min oprigtige Mening. Der sidder mange smaa Sangfugle i vort Folk, som kan kvidre kønt for en lille Kreds og skal være glade ved at kunne det, for det er allerede meget. Hvor vidt De vil kunne række, det vil give sig af sig selv, naar De trolig bruger Deres Pund. Det poetiske, vi bærer i os, kan ogsaa komme frem i andet end Digtning; der var saaledes en lang Tid af mit Liv, hvor min Poesi væsentlig fik Luft i Prædikener og Foredrag for en lille Kreds. Det vil jeg aldrig fortryde.

Med venlig Hilsen.

C. Hostrup.

Jeg er meget taknemlig for dette Brev. Det har sparet mig for megen Tidsspilde. Det kan maaske gøre samme Nytte for adskillige andre „Digttere udi egen Indbildning“.

I Frihed, men under Selvtugt.

Tale ved Elevmødet 1916.

I den Tid Sikringsstyrken har ligget inde, har der ofte været anket over vore unges Opførsel; og der er bleven spurgt: *Hvor er Højskolernes Paavirkning bleven af?*

For os yngre Højskolelærere er dette naturligvis et vigtigt Spørgsmaal; thi hvem vil sætte sine Kræfter ind paa et Omraade, hvor der ikke synes at kunne udrettes noget.

Naar jeg tænker paa min Soldatertid, saa forekommer den Tanke — at vi, der havde været paa Højskole, skulde have kunnet magte at præge Tonen blandt Kammeraterne — mig ganske urimelig; thi vi var næppe 5 mod 100 ved min Afdeling.

Lad os et Øjeblik se paa nogle Tal.

En Aargang unge Mænd i Danmark er ca. 22,000. Af disse indkaldes til Militærtjeneste normalt ca. 11,500.

I Vinteren 1913—14 var 3467 unge Mænd paa Højskole. Dette Tal udgør ca. 16 pCt. af en Aargang unge Mænd.

Men det er utvivlsomt saaledes, at der er langt flere Højskoleelever blandt de 10,500 af en Aargang, der ikke bliver Soldater, end blandt de 11,500, der bliver Soldater. Man er utvivlsomt paa den sikre Side, naar man siger at $\frac{2}{3}$ af Højskoleeleverne findes blandt dem, der ikke bliver Soldater. $\frac{1}{3}$ af 3467 udgør ca. 1155 eller omtrent 10 pCt. af den Styrke, der aarlig indkaldes.

Nu er der jo ingen Grund til at antage, at disse 10 pCt. er stærkere Personligheder end de andre; og enhver ved ogsaa, at det ikke nær er alle, der kommer paa Højskolen, der, selv under de stærkeste Personligheders Paavirkning, bliver prægede saaledes deraf, at de kan hævde dette Særpræg over for Modstandere af det. Naar der skulde være Tale om det, at præge Tonen blandt Kamme-

raterne, saa vilde det være urimeligt at forlange, at mere end Halvdelen af Højskoleeleverne skulde egne sig dertil. Saa er vi nede paa 5 pCt. — Og jeg tvivler ikke om, at disse 5 pCt. ogsaa nok skal kunne kendes inden for Sikringsstyrken.

Man kan bebrejde Højskolen, at den ikke har formaaet at drage en større Del af Ungdommen til sig; men det er urimeligt at forlange, at den forholdsvis lille Skare skulde kunne sætte sit Præg paa Tonen inden for Sikringsstyrken. Men selv om det er urimeligt, maa vi dog sige: *Gid den havde kunnet det!*

Det er jo en velkendt Sag, at hvor en Mængde forskellige Mennesker kommer sammen, der er det altid det overfladiske, eller endnu værre det onde, man først udveksler med hinanden. Det ses ikke alene i Soldater-tjenesten, men ogsaa f. Eks. i Amerika, naar flere Nationaliteter skal arbejde sammen. Derfor er den, der gerne vilde fremme noget godt, uhyre vanskelig stillet. Der er nemlig en Ting, som der vaages over med uhyre Opmærksomhed i et begyndende Kammeratsamfund, det er dette, at alle skal være lige, at ingen maa gøre sig udtilbens og forsøge at give tilkende, at han er bedre end de andre.

Jeg ved en ung Mand, der var bleven kristeligt vakt, vist kort før han blev Soldat, der i sin Enfoldighed knælede ned i bar Skjorte foran sin Seng inde paa Stuen og bad saaledes sin Morgenbøn. Han var ellers en god Kammerat. Men Spottegloserne regnede ustandselig ned over ham; og han fik intet udrettet med Hensyn til god Tone, tværtimod.

For at undgaa denne Mistanke om, at man vil være bedre end de andre, kan det blive nødvendigt helt at gemme hos sig selv, det, som man ellers saa gerne talte med andre om; thi uden Kammeraternes Agtelse kan man absolut intet udrette.

Der er altsaa store ydre Vanskeligheder at overvinde; men det er et stort Spørgsmaal, om ikke ogsaa grundtvigske unge har en indre Vanskelighed at kæmpe med. Den grundtvigske Ungdom er, især i de senere Tider, næsten ukendt med det *at sætte Skel*.

Vi skal vogte os for at blive unaturlige; vi skal undgaa alt paaklistret Væsen; vi skal vogte os for at give Udtryk for mere Alvor og Fromhed, end vi virkelig er i Besid-

delse af. Og saa danser vi og spiller Kort og drikker Bajere, og ryger der et lille Sgu ud af Munden en Gang, saa er det jo ikke saa farligt; det er jo altsammen noget, der i og for sig intet ondt er i. Og man skal jo ikke skabe sig, men være naturlig. Det er én Side af Sagen, at der ikke bliver sat Skel.

Den anden Vanskelighed stammer fra, at de unge skal opdrages i Frihed; og det er især ud fra den rigtige Forudsætning, at alt godt skal *gro* frem. „Kun Spiren frisk og grøn i tidlig Vaar osv.“

For et halvt Hundrede Aar siden drog den *milde Opdragelsesmaade* i Hjem og Skole hen over Landet som en befriende og frugtbarørende Luftning. Rige Evner, som før var kvalte i Ramseri i Skolen, i haard Behandling i Hjemmet og i økonomisk Smaalighed, kom nu til Udvikling. Alt det tunge og mørke, man lige var sluppen ud af, gav Livet det Præg af Alvor, som var nødvendig, for at der kunde dannes Karakterer.

Den milde Opdragelsesmaade er jo endnu i Højsædet; men Nutidens unge kender ikke til nogen mørk Baggrund for det lyse, der møder dem. De er ikke reddede fra Ramseri og Prygl og Fattigdom. De kender — synes det mig ofte — aandelig talt kun til Sol og mild Regn. Derfor er de godsindede og elskværdige, glade ved Livet, taalsomme over for andre, naar blot de maa leve og tumle sig i Fred og Frihed.

Men i Solskin og efter mild Regn, da gror ikke alene den gode Sæd men ogsaa Ukrudtet. Og der er vist den Lighed mellem vore højt lovpriste Landmænds Agre og Sjælelivet i vore grundtvigske Kredse, at Ukrudtet breder sig med en sjælden Frodighed.

Hver Tid har sin Maade at bekæmpe det onde paa. Det er jo ikke givet, at den Opdragelsesmaade, der var paa sin Plads for 50 Aar siden, er anvendelig under vore Forhold, da Livets Alvor i Form af streng Tugt og Fattigdom er saa langt borte.

Ligesom Landmanden om Sommeren daglig spejder ud over sin Mark for at se, om Sæden gror, saadan er det vist ogsaa med mange af os, der arbejder med de unge, at vi stadig spejder efter at opdage det i deres Færd eller i deres Ansigt, der kan fortælle os, at de er kommen ind i en god Udvikling. Og naar jeg saaledes ser

mig om, kan jeg ikke komme bort fra, at dette, at vi i vore Kredse ser saa forholdsvis overbærende paa lidt Drikkeri, lidt Banden, ikke saa lidt Kortspil, megen Dans osv., at dette ofte hæmmer de unge i den Udvikling, som en Gang var begyndt.

Jeg vilde ønske, at Højskoleungdommen mere end hidtil maatte lære *at sætte Skel*, ikke Skel mellem Mennesker, men Skel mellem det, de kan gaa med til, og det, de maa sige sig løs fra.

Jeg har i en stor Del af min Ungdom levet blandt Mennesker, der førte raa og slibrig Tale. En skønne Dag maatte jeg sige til mig selv: nu maa det være forbi med at høre paa den Tale. Og jeg gennemførte saa det, at jeg aldrig lo ad de grimme Historier, altid gik min Vej, naar de blev fortalt, dersom det var muligt, men søgte ellers at være lige saa god en Kammerat som før. Det er en Maade, hvorpaa en Kammerat kan virke blandt Kammerater. Den er vanskelig at gennemføre; thi det er ofte de flinkeste Kammerater, der fører den grimmeste Tale; og de slibrige Historier kan undertiden være utrolig komiske; men det er sikkert en Livsbetingelse for ethvert godt ungt Menneske at kunne sætte Skel her. I samme Retning, som det her nævnte, virker det Kærestepjankeri, som unge Piger fristes saa stærkt til at give sig ind i.

Vi er vante til at holde stærkt paa den personlige Frihed. „Slagne vi er over hver sin Læst, Frihed er, hvad der tjener os bedst“, siger Grundtvig.

Men vi skal ikke glemme, at Grundtvig ogsaa siger: „Frihed, men ikke som Ulv og Bjørn, men kun som voksne Menneskebørn..... *Bundet kun være det glubende Dyr, som i sit Svælg vil det ædle begrave.* Kalde det Frihed kun, hvo som har Lyst, Fenris at løse til Ragnaroks Dyst.“

Det forekommer mig, at det er Kampen for at faa bundet det *glubende Dyr*, det er smaat med i vore Kredse.

Vi skal ikke lære at sætte Skel mellem Mennesker, men Skel mellem ondt og godt, ogsaa der, hvor det er saaledes blandet sammen, saa det kommer til at se ret uskyldigt ud. Det forekommer mig, at vi i vor Frihedskærlighed har været i Færd med at løse det glubende Dyr, som i sit Svælg vil det ædle begrave; og dog satte de gamle Guder saa meget ind paa at faa Fenrisulven bun-

den, at den stærke, unge Tyr ofrede sin højre Haand, for at det kunde ske.

Vi lever i en Tid, da de vilde Lidenskaber ret er slupne løs. De foregaaende Slægtled har lært sig at tæmme Naturens Kræfter; og deri er de naaet til en svimlende Fuldkommenhed. Men Sjælens vilde Kræfter har man ikke kunnet tæmme. Nu ruller Djævelens Uvejir hen over Folkene. Det er al den Begærlighed og Misundelse, alt det Had og den Herskelyst, der er vokset op i Menneskesjælene, mens man havde travlt med at ave Naturkræfterne, der nu hærger Evropa.

Efter Maximilian Hardens Opgivelser skal nu (Juni) 6 Millioner Mænd være døde og 10 Millioner være Krøblinge paa Sjæl eller Legeme som Følge af Krigen. Hvilket umaadeligt Kraftspild. Og hertil kommer de økonomiske Værdier, som er uberegnelige.

Og det synes allerede tydeligt nu, at det, de forskellige Hære gik ud for at vinde, det vinder de ikke. De vil alle lide Nederlag. Det eneste, der da er Haab om som Resultat af dette Helvedes Uvejir, er, at de krigsførende kunde lære af Nederlaget. Der sad jo en Gang en slagen Mand i et Fængsel og skrev:

„Da Verden blev mig gram,
da lærte jeg at kende
for Alvor først min Gud,
mig selv, min Ven, min Fjende.“

Kunde de krigsførende lære noget af det, at deres værste Fjender er i deres eget Land: Militarisme i Tyskland, Vindesyge i England, Ærelyst i Frankrig, Herskelyst i Rusland o. s. v. Ja, saa var kanske ikke alle Kræfter spildte.

Men nu vi andre. Var det mon ikke muligt, at vi kunde lære af de andres Ulykker. Er det nødvendigt, at hvert enkelt Menneske først skal aandeligt eller legemligt slaas halvt ihjel, inden det kan lære dette med Fjenden i egen Barm.

Hvad gaar der ikke til Spilde hos os daglig. Hvor mange Ægtefolk har ikke stridt og kæmpet, saa længe at de laa med blødende Hjerter og vidste hverken ud eller ind, inden de kunde faa deres Angreb vendt indad mod sig selv og komme i Gang med at tugte sig selv, hver

for sig. Der er jo Krig paa alle Kanter, mellem Kammerater, mellem Klasser, Partier og Grupper i vort Folk, altsammen fordi vi saa nødig vil i Gang med at erkende vor Svaghed, vor Begrænsning og dermed — vor Styrke.

Mange af os siger jo hver Dag, at vi forsager Djævelen og alle hans Gerninger. Dersom der er Alvor i dette, saa maa vi jo ofte spørge os selv: hvad er Djævelens Gerninger? Der kan naturligvis aldrig gives Regler og sættes Grænser her i al Almindelighed. Der maa enhver have Frihed til at dømme og handle, som han finder, at det tjener ham bedst; men kommer man en Aftenstund hjem fra et Bal med Flirt og Sjov, eller fra et Gilde med mange gode Retter Mad, og man da synes, at det kniber med at faa Aftenbønnen til at komme fra Hjertet, saa er *dér* et Fingerpeg. Det, som hindrer os i at *føle os* i Samfund med Gud, er af det onde *for os*.

Mange af os beder hver Dag vort Fadervor, enkelte kanske mange Gange om Dagen; deri beder vi jo om, at Guds Navn maa vorde helliget, og at hans Rige maa komme. Og er det virkelig blevet Alvor for os, saa at vi ønsker, at Guds Navn maa blive helligt i os og helliget gennem vore Handlinger, og saa vi længes efter, at Guds Rige maa vokse inden i os og tillige gennemsyre Menneskesamfundet omkring os, saa kan det ikke være andet, end at der maa blive mere og mere af det, vi før har kunnet tillade os, som vi nu maa forsage.

Tyr maatte ofre sin ene Haand, for at Fenrisulven kunde blive bunden. Der vil altid kræves Ofre af dem, der vil bevare Livet.

Ja, kunde vor Ungdom rigtig komme i Gang med at leve sig ind i vor „Barnebøn“, saa skulde den nok faa baade Lyst og Evne til at sætte Skel mellem det, den kan være med til, og det, den maa sige Nej til; og saa skulde det ogsaa kendes indenfor Sikringsstyrken, at den grundtvigske Ungdom er til.

Vor Ungdom har i ydre Forstand Frihed og gode Kaar; derfor er det vanskeligere at være ung nu end før; thi for hver ti, der kan taale Modgang, er der kanske kun én, der kan taale Medgang. Men saa meget mere er det vigtigt at komme i Gang med den gode Selvtugt, at faa taget Maal af den Fjende, der bor i vort eget Bryst.

Det hedder i Bjergprædikenen: „Salige er de rene af Hjertet, thi de skal se Gud“, og „Salige er de, som stifte Fred, thi de skal kaldes Guds Børn“. De rene af Hjertet, det er dem, i hvem Guds Navn er blevet helligt. De, som stifter Fred, er dem, der arbejder paa, at Guds Rige maa komme. — Hvilke herlige Forjættelser er det ikke. — Gid mange af os maatte faa Del i disse Forjættelser.

Lars Bækhøj.

Aandelig Vækst.

Et Foredrag ved Efteraarsmødet paa Ollerup Højskole.*)

Lever vi for at virke, eller lever vi for at vokse? Det almindelige Svar paa dette Spørgsmaal er vel det, at i den første Tid af vort Liv, i vor Barndom og en Tid af vor Ungdom, lever vi i Grunden kun for at vokse. Det kan da ikke forlanges af os, at vi skal kunne udrette noget videre; men det gælder om, at vi baade legemligt vokser til at blive store og stærke, og at vi samler Kundskaber, Erfaringer og Indtryk, der kan komme os til gode i vort senere Liv. Men saa kommer den Tid, hvor vi skal leve for at virke, hvor vi skal sætte Spor i den ydre Verden, hvad enten det kun er i Hjemmets snævre Kreds eller i det større Samfund. Og da hører til Gengæld Væksten op. Den ydre Vækst hører i det væsentlige op, naar vi kommer op i Tyverne. Og det er sagt, at med Hensyn til det aandelige Indhold foregaar der ikke let større Forandring med et Menneske, efter at han har fyldt de tredive.

Ja, at der, saa længe vi kun holder os til den Side af Menneskers Liv, der vender ud ad mod denne Verden, er en Tid til Vækst og en anden Tid til Virken, en Tid, hvor vi er modtagende, og en Tid, hvor vi skulde være de ydende, det vilde jeg aldrig finde paa at bestride. Det er saa ligetil. Men Spørgsmaalet er, om vort Liv kun skal vende ud til denne Verden, som vi her ser omkring os. Er det alt, at vi i tyve, tredive Aar samler ind, hvad den ydre Verden kan byde os, og dernæst i tredive, fyrretyve Aar yder vort Bidrag til at forme den for saa at glide ud i det store Mørke og lade nye Mennesker, nye Slægter

---

*) I Gengivelsen her er et enkelt Punkt medtaget, som blev udeladt ved den mundtlige Fremstilling.

begynde forfra paa at modtage og at yde? Skal hele Menneskeslægtens Levnedsløb kun blive en saadan Skiften af Vækst og Virken, indtil den Dag kommer, da det sidste Menneske lukker sit Øje, og da alt bliver øde, tomt og mørkt, som det var i Tidernes Morgen?

Hvis vi er kristne Mennesker, og vor Kristendom betyder noget for os, kan vi ikke lade os nøje med vort Forhold til den ydre Verden; da tror vi paa en evig Verden, et Guds Rige, der er højt hævet over denne Verden, og som vi dog kan komme ind i. Men i Guds Rige er det vigtigst at vokse. Det kommer vi aldrig ud over, om vi saa bliver 70 eller 80 Aar. Jeg ved godt, at hvis vi skal være levende Kristne, skal det ogsaa kendes i vor Virken, i Kærligheds gerninger og i Virksomhed for Udbredelse af det Guds Rige, som vi selv glæder os over at tilhøre. At være Kristen er jo ikke at sidde med Hænderne i Skødet. Men alligevel er det vigtigst at vokse af Guds Naade og til Guds Ære. At tage imod, hvad han har at give os, saa at vore Sjæle vokser derved, det er det ene fornødne. Og i Forhold dertil bliver det underordnet, hvor meget vi kan tjene ham med al vor Travlhed. Der har været Tider i den kristne Kirke, hvor det maaske trængte til at indskærpes, at Kristendommen skal vise sig i Gerning og Virksomhed. Men mon vi ikke i vor fortravlede Tid i særlig Grad har godt af at mindes, at det kommer dog først og fremmest an paa, at vore Sjæle vokser ved det, som Gud har at give os?

Jesus har i sin Forkyndelse talt meget om Væksten. Ja, jeg synes, at han, naar han skal tale om Guds Rige, især vælger Billeder fra den Verden, hvor der er Liv og Vækst. Han har iagttaget Planternes Liv med aabent Øje. Og han har anvendt sine iagttagelser i Lignelser, gennem hvilke han kunde tale til de Mennesker, som havde Sans derfor, om deres egne Sjæle og om Guds Rige. Han ligner Gudsriget ved en Plante, som kommer af det mindste Frø, men vokser op til et stort Træ. Og dermed er vel ikke blot talt om Gudsrigets Udbredelse over Jorden fra Menneske til Menneske og fra Folk til Folk, men ogsaa om Rigets Vækst i den enkelte Sjæl. I Lignelsen om Klinten blandt Hveden taler Jesus om, hvordan man skal lade godt og ondt vokse imellem hinanden her i denne Verden, fordi vi Mennesker dog ikke ret forstaar at skelne

derimellem. Først naar Væksten er til Ende, skal Høstens Herre skille mellem det, der dur, og det, der ikke dur. Ogsaa i Lignelsen om Sædemauden taler Jesus om Vækstens Betydning. Det gælder om, at Ordet, som er saadt i Menneskehjerter, faar sin Vækst der. Alt for ofte standser Væksten, eller den bliver maaske knap nok begyndt. Men det kommer an paa, at Væksten kan faa Lov til at fortsættes, til den naar sit Maal: at sætte Frugt.

I særlig Grad har Jesus betonet, at det gælder at vokse, i en lille Lignelse i Markusevangeliet, der vel er knap saa kendt som de andre, men som i al Fald har været mig meget kær fra min Ungdom af. Jesus siger: „Med Guds Rige er det saaledes, som naar en Mand har lagt Sæden i Jorden og sover og staar op Nat og Dag, og Sæden spirer og bliver høj, han ved ej selv hvorledes. Af sig selv bærer Jorden Frugt, først Straa, derefter Aks, derefter fuld Kerne i Akset.“ Naar denne lille Lignelse har talt saa stærkt til mig og er blevet mig saa kær, er det vel nok, fordi den aandelige Paavirkning, som jeg var under i min Ungdom, særlig paa Askov Højskole, svarede saa godt dertil. Her krævedes heller ikke af de unge, at de straks skulde bære Frugt. Men de fik blot en Hjælp til, at de, om de ret vilde tage imod, kunde komme til at vokse, uden at de selv vidste hvorledes. Der kan maaske tilsyneladende opnaas mere ved en Tale, der tilsigter øjeblikkelige Virkninger hos Mennesker. Men jeg tror nu alligevel, at den stille Vækst i Længden er den sikreste, fordi den dog er Vorherres egen Vej, hvis han faar Lov til at faa sin Villie med os.

Jesus har ogsaa paa en anden, om end maaske mere indirekte Maade, talt om Betydningen af Sjælens Vækst. Vi ved, at Jesus ogsaa i Menneskeverdenen elskede det, der groede, de smaa Børn. Det, der var nødvendigt, for at Mennesker kunde tage imod, hvad han havde til dem, og komme ind i Guds Rige, fandt han i mest udpræget Grad hos de smaa Børn. Derfor sagde han, at heller ikke vi andre kunde faa med Guds Rige at gøre, uden at vi blev som Børn. Man kan vel med forskellige Ord og Udtryk sige, hvori det barnlige bestaar. Men staar det ikke i hvert Fald i Sammenhæng med, at Børnene, sjæleligt saavel som legemligt, er ved at vokse? Den stærke Vækst giver den stærke Appetit ogsaa i aandelig Hen-

seende. Jesus har frydet sig over at se, hvordan det groede derinde i Barnesjælene, ligesom han har sørget dybt over, at saa mange voksne Mennesker var gaaet i Staa, kørt fast i deres selvlavede Retfærdighed eller i deres selvlavede Læresætninger, i Steden for at de skulde blive ved at modtage nyt Liv fra Gud med barnlig Hengivelse.

Naar det da gælder om at vokse, hvis vi skal have med den evige Verden at gøre, kan man spørge om, hvordan vi skal mærke, om vi er i Vækst, eller om vi er gaaet i Staa. Først og fremmest maa vi dog betænke, at man kan ikke saadan lige løbe til at iagttage, om noget gror. Det siges, at Gudernes Vogter Hejmdal kunde høre Græsset gro. Men den Evne har vi almindelige Mennesker ikke. Der skal Tid og Taalmodighed til at se, at en Plante gror. Og ligesaa forsigtige skulde vi vel være med at bedømme, om andre Mennesker er døde, eller de er i Vækst. Og der kræves ikke blot Tid og Taalmodighed, men ogsaa aandelig Sans. Naar vi giver Tid, kan vi nok med disse to Øjne, vi har, se, om Kornet er vokset og har udviklet sig. Men med vore to Øjne ser vi ikke, om vi selv eller andre er i aandelig Vækst, om vi end saa aldrig saa længe. Der kræves aandeligt Skøn og aandelig Sans. Men denne aandelige Sans er til Gengæld ikke noget, som der skal særlig Begavelse til at have. Mange af dem, der kaldes de kloge i denne Verden, har ingen Sans for andet, end hvad de paa ydre Maade kan se og sanse. Og mange af de smaa og oversete har en meget levende Sans til at skelne mellem Liv og Død, Vækst og Stilstand i aandelig Henseende.

Skal jeg nu fremdrage et Par Kendemærker paa, at Mennesker er i Vækst, Kendemærker, som altsaa kun kan anvendes af dem, der har nogen aandelig Dømmekraft, vil jeg først nævne, at Væksten skal kendes paa, at vi bliver mere og mere os selv. Naar Sæden om Foraaret lige er pippet frem af Jorden, er det ikke let for den, som ikke er kyndig, at kende Forskel paa de forskellige Sædarter. Men alt som Planterne vokser, bliver Forskellen mere og mere udpræget. Og den maatte være meget blind, som ikke kunde se mangfoldige Forskelle paa det modne Byg- og Havreaks. Saaledes er det jo ogsaa i Dyreriget. Alle Dyr, ja selv Mennesket, udvikler sig fra en første Celle, der ikke synes forskellig for de forskellige

Arters Vedkommende. Men under Væksten kommer Forskellen mere og mere frem, indtil der synes at være et Svælg befæstet mellem Mennesket og det lavt staaende Dyr. Saaledes betyder ogsaa aandelig Vækst mere og mere Selvstændighed for den enkelte. At ville forlange, at Mennesker skal være ens, er et Forsøg paa at hæmme og kvæle Væksten, selv om det er aldrig saa velment og giver sig ud for at være i Kristendommens Navn. At Væksten fremkalder Selvstændighed hos Mennesker, er ikke noget, som jeg har spekuleret mig til. Men det er noget, som jeg har iagttaget hos de Mænd, som jeg i min Ungdom er blevet stærkest paavirket af.

I disse Dage er der paa Testrup Højskole blevet afsløret en Mindesten for Nørregaard og Baagø, en fælles Mindesten som et Udtryk for, at disse to Mænds Livsgering ikke kan skilles. Jeg har ogsaa kendt de to Mænd og er glad for at have kendt dem. Men hvor var de dog forskellige, skønt de havde arbejdet i den samme Gerning ved Siden af hinanden i fyrretyve Aar, da jeg kom i Forbindelse med dem. Nørregaard var altid frisk, med Dampen oppe, sikker og klar og fængslende i sin Tale, et Villiesmenneske med Herredømme over sig selv og andre, stundom maaske noget haardhændet. Baagø var mere uklar og dunkel, men ogsaa dybere gaaende; han kunde stundom strejfe ind paa Omraader, hvor han ikke rigtig havde Eleverne med, han kunde være famlende i sin Tale, men altid mærkede man den skjulte Glød. Han var en Forsker, en Ildsjiel, der havde den mest frisindede Respekt for andres Overbevisning og det mest glødende Had til aandelig Tvang, som jeg har truffet paa. I Anlæg og i Udvikling var de to Mænd højst forskellige, og dog stod de sammen i den samme Gerning, og et Ophold paa Testrup blev langt rigere, netop fordi de var saa udprægede Personligheder, end hvis man kun havde truffet to Mennesker, der tænkte og talte og mente ens.

Det samme Indtryk, at det virkelige aandelige Arbejde, det, hvori der er Liv og Vækst, og som derfor kan give andre Liv og Vækst, gør sine Dyrkere til selvstændige og forskelligartede Personligheder, havde jeg faaet allerede tidligere paa Askov Højskole. Derfor er det altid siden kommet til at staa for mig som et ubedrageligt Kendetegn paa en virkelig aandelig Bevægelse, at den gør Mennesker

til selvstændige Mennesker og ikke til Efterabere og Efter-
snakkere. Der er for mig ingen Tvivl om, at en af de
vigtigste Hindringer for aandeligt Liv og Vækst ud over
Landet er denne, at Mennesker ikke tør være anderledes
end andre, ikke tør være sig selv.

Lad mig nævne endnu et Kendetegn paa, om vi selv
eller andre er i aandelig Vækst. Det er, om vi formaar
at tage Næring til os af alt det, som møder os paa vor
Vej. For Planterne kan vi være trygge, naar vi blot ved,
at deres Frø er faldet i en god Jordbund, og at de har
faaet det Solskin og den Regn, de kræver. De skal nok
vide at tage for sig af begge Dele. Men naar det gælder
os Mennesker, er ikke alting gjort med, at Solskin og
Regn, Glæder og Sorger møder os paa vor Vej. Det
kommer an paa, at vi ogsaa tager imod dem, saaledes at
de bliver til Vækst for os. Vi kan forholde os over for
Begivenheder og Indtryk og Oplevelser, der møder os,
som Vandet forholder sig over for Olien, naar det skyder
Olien fra sig. Det gaar vel saadan med adskillige Men-
nesker, selv under meget strenge Tider for dem selv eller
maaske for hele Verden: de faar et flygtigt Indtryk, men
saa skyder de det fra sig igen, saa at Glæderne ikke faar
dem til at sige Tak, og Sorgerne ikke faar dem til at
søge Frelse og Støtte, hvor Hjælpen er at finde. Og lige-
som der er mærkeligt letsindige og overfladiske Mennesker,
saaledes er der ogsaa tungsindige. De glemmer helt at
tage imod Livets Solskin. Og deres Sorger synker til
Bunds i Sjælen, ligger der og tynger som blytunge Vægte,
der hemmer og standser alt Sjælens Liv.

Saadan er det, hvis vi enten tager for let eller for tungt
paa Livet. Men hvis vi er kommet i den rette aandelige
Vækst, skal det kendes paa, at vi suger Næring fra alt,
hvad der møder os, hvad enten det er Glæde eller Sorg.
Der er en Mand, der frem for nogen anden har vist mig,
hvad aandelig Vækst er. Det er Poul la Cour paa Askov.
Jeg har haft Lejlighed til at leve en Del sammen med
ham, og jeg har efter hans Død syslet med hans Liv og
Levned. Og jeg er derved kommet til at se, hvordan
noget af Hemmeligheden ved hans stærke Personlighed
laa i den Maade, hvorpaa han forstod at tage imod Ind-
trykkene og lade dem fremme den aandelige Vækst. Hvor
kunde han dog fortælle meget fra sit Liv til at belyse en

eller anden Sag, der kom paa Tale. Men det var endda det mindre vigtige, skønt det for den, der skal være Lærer for andre, ogsaa er af Betydning at lære af Livets Smaa-ting, saa længe man lever. Men vigtigere er det at lade Glæder og Sorger gøre deres Gerning. Jeg ved, hvorledes Poul la Cour to Gange i sit Liv har gennemgaaet en dyb Sorg. Den første Gang var, da han i sin Ungdom havde været forlovet, men hans Kæreste gjorde det forbi. Den anden Gang var, da han, kort efter at han var kommet til Askov i 1878, mistede sin første Hustru, som netop havde draget ham derover. Der er Vidnesbyrd om, at det begge Gange gik ham umaadelig stærkt til Hjerter, men ogsaa om, at han hverken skød Sorgen fra sig eller lod sig tvinge i Knæ af den, men at han lærte Ydmyghed og Gudhengivenhed derigennem. Derfor kunde han blive ikke blot den ypperlige Lærer, men en god Ven og Sjælesørger for mange. Og paa den anden Side kunde han som faa takke for al Livets Glæde og Herlighed. Han vedblev at holde sig frisk, vedblev at være i Vækst, fordi han bestandig kunde tage imod og drage Næring af Livets Indtryk. Og paa lignende Maade maa Svaret falde ud, naar vi spørger, hvorfor en, som vi kender, er saa mærkværdig frisk, mens en anden forekommer os vissen og stillestaaende. Det er, fordi den ene endnu forstaar at tage mod Livets Regn og Solskin, saa de bliver til Vækst for ham, mens den anden skyder Indtrykkene fra sig eller lader dem ligge som en død Vægt paa Bunden af sit Hjerter.

Men skal vi vokse, saa at vi ikke blot er friske rent menneskelig set, men saaledes, at Friskheden har noget af Evighedens Duft og Smag, er det ikke nok, at vi tager imod de Glæder og Sorger, som denne Verden byder os, selv om vi tager imod dem med et gudhengivent Sind. At være Kristen er dog mere end at tage imod Livets Tilskikkelser paa en god og sund Maade. Det er først og fremmest at føle Sorgen over Synden og Glæden over Guds Naade, saa at de bliver Udgangspunkt for Sjæls Vækst. Derfor er det ikke tilstrækkeligt, at vi lever kraftigt med i denne Verden, men vi maa tillige leve med i Menigheden og øse af de to store Livskilder, som er givet os til vore Sjæles Vækst frem mod Evighedens Land, Daaben og Nadveren. Og for saa vidt kunde man gerne sige, at det bedste Kendetegn paa, om vi er i Vækst, er

dette, om vi er med i Menigheden, med til at modtage dens Goder. Blot maa vi ikke tage udvortes paa dette og søge ved ydre Tegn at afgøre, hvem der hører med til Menigheden og hvem ikke.

Den tyske Digter Goethe har sagt de Ord: Der er sørget for, at Træerne ikke vokser ind i Himlen. Det er ikke blot nogle Ord blandt de mange andre, som han har udtalt i Vers og Prosa. Men i disse Ord samler han ligesom en Del af sit Liv; thi han har sat dem som Motto for en Del af sin Selvbiografi, saa vidt jeg husker hans Ungdomshistorie. Med disse Ord: Der er sørget for, at Træerne ikke vokser ind i Himmelen, vil han vel give Udtryk for den Erfaring, som ogsaa han har gjort trods sine rige Evner, at med al vor Stræben og Længsel naar vi dog ikke saa langt, som vi havde troet. Den himmelstormende Længsel og Trang, som kan bruse gennem de unges Sind, formaar dog ikke at bære dem ind i deres Idealers Land. Der maa gives Afkald, der maa standses paa Halvvejen. Men trods disse Goethes Ord, der vel er sande ud fra hans Standpunkt og i den Mening, han lægger i dem, vilde jeg dog sige, at det gælder netop for os Mennesker at vokse ind i Himmelen. Thi paa anden Maade kan vi nok slet ikke komme der. Vi kan ikke tænke og spekulere os derind. For Tanken alene er Vejen spærret. Og vi kan ikke ved vor Travlhed og Virksomhed bane os Vejen til Himmerige, selv om der er dem, der synes at mene, at det kommer an derpaa. Nej, der er ingen anden Vej end Troens og Vækstens Vej. Vi maa næres og hjælpes af alle de Guds Gaver, som han har betroet sin Menighed. Derfor lad os „midt i en Jerntid, som ikkun tror den Magt, som Vaabnene vinder,“ i en Tid, der spørger om de haandgribelige Resultater, holde fast ved dette, at Livets Maal er at vokse, at vokse stille, uden at vi selv ret ved hvorledes. Gud ved det, og han alene kan føre os til al Vækstens Maal, til Fred og Frelse i hans Rige.

Even Marstrand.

Et Mindesmærke for Rasmus Laursen.

Mandag den 21. August 1916 samledes en lille Skare Mennesker paa Hvirring Kirkegaard for at være med ved Afsløringen af en Mindesten for Rasmus Laursen, som Aarsskriftet 1914 bragte en lille Levnedstegning af.

Mindesmærket bestaar af en 3 Alen høj Granitsten, som Rasmus Laursens mangeaarige Ven og Arbejdsfælle, Daniel Rasmussen, har givet Tegningen til. Midlerne er kommen til Veje ved en Indsamling blandt gamle Elever fra Nørre Ørslev, Ollerup og Vinding Højskoler, hvor han havde været Lærer.

Forstander P. Andresen, Vinding, holdt Afsløringstalen. Et Uddrag af den meddeles her efter „Højskolebladet“:

Rasmus Laursen fik altid god Hjælp til sin Udvikling. „Fra Barndomshjemmet, det lille Husmandshus paa Honum Mark, fik han et fromt, kristeligt Sind, som altid udviklede sig rigere; men det lille Hjem kunde ikke alene have gjort ham til den rigt udrustede Ungdomslærer, han blev. Der skulde mere til.

Da var det et Held for ham, at hans Fader forpagtede Klaks Vandmølle. Her hvor Aærne løber sammen; hvor Vandet bruste, og Møllehjulet trak de haarde Kværnstene, var der mystisk, og det nærede hans Barnefantasi. Og her kom Egnens Folk med Korn, som skulde males; og de blev der i Timer, ja i halve Dage og røg Tobak og fik en Skænk; og de fortalte snesevis af Historier om Krig og personlige Oplevelser af enhver Art.

Her lærte han at elske den danske Natur, fik Sans for Poesi, levende Fortælling og alle de mange Mennesker, som kom der. Det var en god Skole for en Dreng, som senere skulde være Ungdomslærer.“

I sin Ungdomstid kom han under Paavirkning af Pastor

Konradsen i Hvirring, Friskolelærer Kristian Appel i Ryslinge og især af Schrøder og Nutzhorn i Askov.

„Da han gik ind i Højskolen som Ungdomslærer, havde

han de rette Mærker; han var varm, tillidsfuld, frisk og levende.

Inden for Højskolens Kreds var han en Folmer Sanger Skikkelse. Den mest udprægede, vi har haft.

Den megen Indsigt, han havde paa det historiske Omraade, og den ikke liden litterære Lærdom var det ham ikke særligt om at faa meddelt i alle Enkeltheder. Han vilde hellere saa Glæden og Tilfredsheden.

Han var en Kristen; og fra Kristendommen fik han

Modet, Friskheden og Kraften. — Han var et Redskab, sendt af Gud til Hjælp og Støtte for den danske Ungdom. —“

Derefter udtalte jeg blandt andet følgende: Der staa paa Mindestenen: „Han troede paa den evige Poesi og det evige Liv.“ Rasmus Laursen elskede Poesi. En af de Digtninge han ofte dvælede ved var Bjørnsons „Arn-ljot Gelline“. Og naar der i dette Digt lægges Hellig Olav følgende Ord i Munden, idet han taler til sine Kæmper:

„Vinder i Dag vi vor Fædrenejord,
vinder vi ikke, *vi tror,*
os har han udvalgt, og stærke
stiger vi under hans Mærke.“

da maa jeg tænke paa Rasmus Laursen. Han havde den sikre Tro, at han var en af de udvalgte. Vel var han ingen Høvding; men han var en af Kongens Mænd

En Kreds af yngre Lærere talte for nogle Aar siden om dette, at der var ingen af den yngre Slægt, der kunde maale sig med de bedste af det ældre Kuld Højskolelærere. Da var der en, der bemærkede, at det forekom ham, at de yngre meget vel kunde staa ved Siden af de ældre med Hensyn til Lærdom og Lærerbegavelse, men det var, som om det skortede paa Troen -- Troen paa Højskoleoplysningens Evne til at vække og ruste Ungdommen „til dansk, til stor og til herlig Id.“

Det er vist rigtig, at netop dér er Svagheden.

Rasmus Laursen *troede* paa sin Sag og paa sit Kald. Og i denne Tro gik han støt og rolig sin Gang uden at lade sig anfægte af, hvad Venner eller Fjender kunde falde i Tvivl over.

Jeg lærte R. L. at kende, da han var en moden Mand. Han var 45 Aar den Gang. Jeg tumlede paa den Tid ofte med de Spørgsmaal, der kan opstaa, naar man forsøger at sætte sig ind i Udviklingslære, Socialisme, Anarkisme og det hermed nær sammenhørende moderne Fritænkeri. Jeg gik undertiden til ham for at tale om disse Ting. Men saadanne Spørgsmaal indlod han sig ikke paa. Hans Standpunkt var taget. Han var paa den rette Side, „os har han udvalgt“. Og ud fra denne sikre Tro kunde han med sin lyse, klingende Latter jage alle Spekulationens Spøgelser paa Flugt.

Rasmus Laursen var ægte Grundtvigianer, baade med Lyder og Dyder. Alt godt skulde *gro* frem, derfor *anstrængte* han sig ikke for at bore sig ind til Kærnen i vanskelige Spørgsmaal, og derfor *sled* han sjælden med store Bøger; men derfor blev han ogsaa ved at kunne le.

Jeg tror nok, at han ved mere Arbejde kunde have bragt mere ud af sine Evner; men jeg er ikke vis paa, at han kunde have bevaret sin Friskhed der under. Jeg beundrede ikke Rasmus Laursen; men jeg kunde ikke lade være med at holde af ham. Og det var vel, fordi han stod der som et levende Vidnesbyrd om, hvor rigt den grundtvigske Oplysning kan gøre et Menneskeliv.

Han troede paa den evige Poesi. Dermed er ment, at han havde formaaet at smelte Livets stærke Modsætninger sammen til en harmonisk Helhed. Og han var ingenlunde kommen let gennem Verden; det følte man, naar han fremsagde Linjer som disse:

„Herren vor Gud
vælger os enkeltvis ud.

— — —
Han kender Time og Sted,
vi bare ved,
at, hvad han udsaar i Sorgen,
smiler i Morgen.“

Det er ofte fremhævet, at de unge holdt meget af Rasmus Laursen, og det er rigtigt; men kanske han elskede Ungdommen højere, end den ham. Den, der har set ham en Foraarsdag staa og se paa, hvorledes Karlene tumlede sig ude i Solskinnet, og set ham le ad deres Leg, saa Taarerne trillede ham ned ad Kinderne, eller den, der har hørt ham med stor Fornøjelse fortælle om, hvorledes han engang paa Nørre Ørslev Højskole havde holdt Foredrag for én Elev, kunde ikke være i Tvivl om, at han elskede Ungdommen og levede for og med den.

Han var ingen Høvding; men han var en af Kongens Mænd, en af dem, der ikke valgte sin Plads efter, hvor de største Resultater kunde vindes, men efter, hvor Livet syntes ham stærkest og rigest.

Lad mig slutte med endnu et Vers af Kongens Tale til Kæmperne i „Arnlfjot Gelline“, et af dem, som Rasmus Laursen ofte dvælede ved:

„Aa, lad os raabe
 bønligt til Herren i Dag,
 at, naar det gælder et Slag,
 Fædrelandet maa eje
 Mænd, som saa lidet vil veje,
 hvad der kan synes at sejre,
 lejre
 sig, hvor de tror,
 Fremtiden gror!“

Thomas Laursen, Honum, R. L.'s Broder, takkede paa Slægtens Vegne for den smukke Sten, som han ønskede maatte minde Egnens Folk ikke alene om hans Broder, men ogsaa om Højskolesagen. Efter Afsløringshøjtideligheden var der en smuk Sammenkomst i Hvirring Forsamlingshus, hvor blandt andre R. L.'s Søster, Kirsten Laursen fra Lund, talte kønt og varmt om Broderen.

Ogsaa i Ollerup vil vi længe mindes R. L. med Tak for, hvad han var for os, og med Vemod ved Tanken om, at han gik bort paa en Tid, da vi syntes, der var haardt Brug for saadanne friske og levende Personligheder, som Rasmus Laursen var.

Lars Bækhoj.

Ollerup Haandværkerskole.

1891—1916.

Alerede da jeg i Vinteren 1883—84 var Elev paa Vallekilde Højskoles Haandværkerafdeling, fik jeg Lyst til at blive Lærer for Haandværkere, og fra den Tid fortsatte jeg min Uddannelse med det Maal for Øje, først paa Odense tekniske Skole og senere paa den udvidede Højskole i Askov.

I Foraaret 1890 blev jeg, efter Povl la Cours Opfordring og anbefaling, Lærer paa Lyngby Landboskole hos Kapt. J. C. la Cour, Poul la Cours Broder.

Kapt. la Cour tænkte meget paa at knytte en Haandværkerskole til Landboskolen, og vi talte ikke saa sjældent derom, men efter megen Overvejelse kom vi til det Resultat, at det ikke vilde være heldigt saa nær København.

Chr. Appel, som gennem mange Aar havde været Frikolelærer i Ryslinge, var nu Lærer og tillige Inspektør ved Skolen. I hans Hjem kom jeg som Regel flere Gange daglig. Det blev ham, der gav Stødet til, at jeg kom til Ollerup; jeg husker tydeligt, at han en Dag, da jeg talte med ham om mine Tanker, — pludselig sagde: „Du skal sandelig til Ollerup, det er et Sted, som vil passe for dig, og derfra kan du tillige om Sommeren faa en god Virksomhed som Bygmester — baade paa Fyn og de omliggende Øer.“ Appel tilbød at skrive til Forst. Kr.-Randers og til Skolens Ejer, N. Johansen, om Muligheden af at begynde en Haandværkerskole ved Ollerup Højskole. Appels Brev blev besvaret imødekommende; og nogle faa Dage senere — i Midten af April (Store Bededag) var jeg da første Gang i Ollerup for at se paa Forholdene og aftale det fornødne. Den Modtagelse, jeg fik baade hos Kr.-Randers og N. Johansen, gjorde, at jeg straks følte

mig hjemme og intet Øjeblik var i Tvivl om, hvad jeg skulde.

Det var imidlertid ikke saa let at faa en Skole rejst, først maatte jeg tale med Kapt. la Cour om at blive fri der til 1. Maj. Kapt. la Cour var som sædvanlig velvillig, han forstod straks, at det vilde være af stor Betydning

Ollerup Haandværkerskole, Vinteren 1913—14.

for mig, at jeg selv kunde lede Byggearbejdet, og gav mig straks Lov til at rejse; men dernæst maatte jeg have Tilsagn om Laan og have Tegningen til Bygningen udarbejdet, saa vi kom langt hen paa Sommeren, før vi kunde begynde paa selve Arbejdet. Bygningen blev dog saavidt færdig, saa vi kunde holde Bryllup den 10. Oktober; og den 12. flyttede vi ind i vort nye Hjem.

Da vi modtog de første Elever — den 2. November — var Trappen lige stillet op; og der arbejdedes endnu paa Rækværket, da Eleverne gik op ad den.

Det var ikke noget stort Elevhold, vi fik til at begynde med, ialt 10, senere kom der én til, men vi var glade; og Arbejdet lykkedes for os.

Allerede Aaret efter havde vi 24 Elever; og 25 var det højeste Tal, vi havde Plads til. I de 25 Aar, som nu

er gaaet, har Skolen været fuldt optaget med Undtagelse af Krigsaarene, hvor Indkaldelserne har voldt lidt Forstyrrelse. Vi har ialt haft 610 Elever i 25 Aar eller gennemsnitlig $24\frac{2}{5}$.

Naar vi nu ser tilbage paa de 25 Aar, er det med Glæde og Taknemlighed, fordi vi har faaet Lov til — som vi drømte om i Ungdommen — at arbejde *med* og *for* de mange Haandværkere paa Landet, og derfor bringer vi dem vor hjerteligste Tak.

Min Virksomhed som Bygmester kræver, at jeg maa færdes meget omkring i Landet, det er mig da en stor Glæde stadig at møde gamle Elever, der enten som Mestre eller Svende medvirker ved Opførelse af Bygningerne, som jeg har tegnet. Ved 11 Bygninger, som er opført sidste Sommer, har jeg truffet 10 gamle Elever og deraf de 7 som Mestre.

Jeg kan ikke slutte disse Linjer uden ogsaa at bringe en Tak til alle vore gode Naboer og Medarbejdere for de mange gode Aar.

Det Indtryk jeg modtog, da jeg første Gang var i Olle-rup, har holdt sig gennem Aarene. Min Hustru, vore to Drenge og jeg føler os hjemme i Kredsen, intet Sted vilde vi hellere være end her. Tak derfor --- Tak.

Thyra og D. Rasmussen.

Delingsførerskolen.

Vinterholdet 1915—16 var paa 19 Elever, der alle tog Uddannelse i Gymnastik, 9 tillige i Skydning.

Gymnastikinspektør K. A. Knudsen viste vort Arbejde den Interesse, at han besøgte Skolen baade først paa Vin-

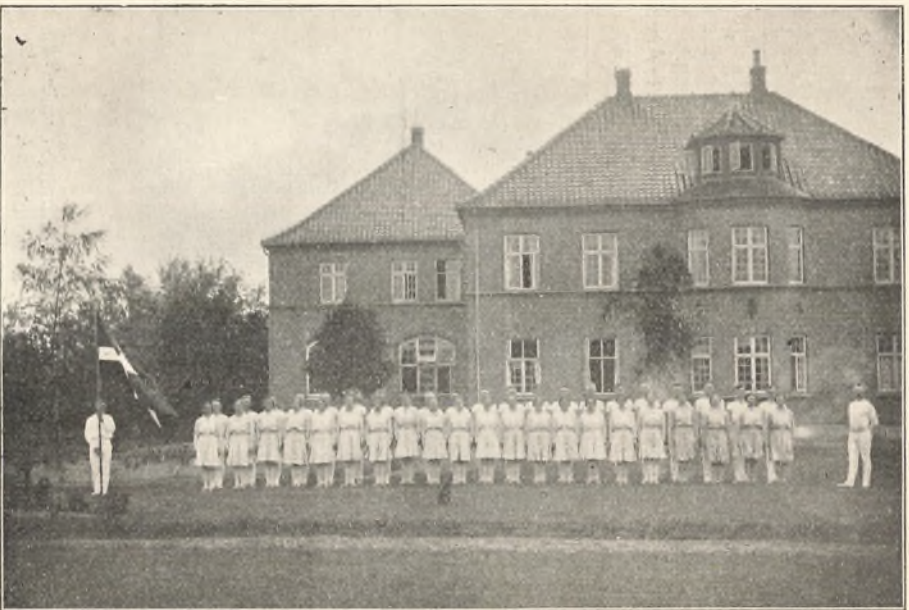
Fra Gymnastiksalen.

teren og senere ved Fastelavnstid sammen med Lærere og Elever fra Statens Gymnastikinstitut.

Ved Skolens Slutning afholdt Gymnastikinspektøren den alm. afsluttende Prøve, der denne Gang blev særlig festlig, idet en Flok svenske, gymnastikinteresserede Gæster overværede den, nemlig: Gymnastikdirektør Karlson, Göteborg, og Kaptajnerne Berg v. Linde, O. Holmberg og Thulin med 24 kvindelige Elever fra sit Gymnastikinstitut i Lund.

Silkebanen, som Sommerskolens Piger bærer paa Fronten (se Billedet paa næste Side), er en Gave til Delings-

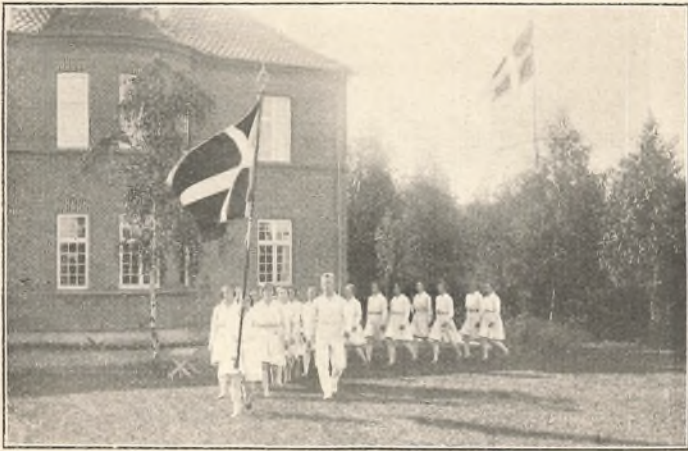
Ved Elevmødet 1916.

førerskolen fra dens tre første Elevhold, den er jeg meget glad ved og taknemlig for.

Ved Elevmødet viste sidste Vinters Karle- og Sommerens Pigehold Gymnasik paa Boldbanen som første Sommer; men Rækkerne var længere.

I Vinter er Delingsførerskolen begyndt med 40 Elever.

Det bliver nok nødvendig at udvide Borgen, maaske jeg allerede til Sommer bygger Gymnastiksal og Værelser til

Delingsførerne Somren 1916.

50 Elever, som saa skal deles i to Hold til Undervisningen. Jeg haaber at faa Johannes Rørdam her over til Medhjælper i Arbejdet.

Hilsen til gamle Elever og Venner.

Niels Bukh.

Den nye Mellembygning (Efteraarsmødet).

Af Aarets Historie.

Skolearbejdet har gaaet sin vante Gang i det forløbne Aar uden større Forandringer. Lige før Jul i Fjor blev Bak syg og laa en Maanedstid af en Mavesygdom. Vi havde i den Tid god Hjælp af Pastor Clausen, Ollerup, der holdt nogle Foredrag, og Lærer Svend Emborg, nu Vivild Højskole, der hjalp os baade med Foredrag og anden Undervisning og glædede os ved at spille for os paa Cello.

Af fremmede Talere og andre, der gæstede os i Vintrens Løb, vil jeg foruden Lærerne ved Korinth og Skaarup Landbrugsskoler, samt P. Rasmussen, Brændeskovgaard, der som sædvanlig holdt Landbrugsforedrag, og Lærer Fr. Laursen, Tved, der hjalp os med at faa nogle rare Musikaftener i Stand, nævne: Holger Rosenberg, der den 18. Novbr. 1915 talte for os om „Krigens Psykologi“; Sangeren Saxtorph-Mikkelsen og Forfatteren H. Bergstedt, der gæstede os den 29. Jan.; den første sang Aakjærskes Sange og den anden læste af sine Digte; Islænderen, Landbrugskandidat Karl Sigvaldason, der viste Lysbilleder fra Island og talte nøgternt og sympatetisk om Erhvervsforholdene der oppe (12. Febr.); Fru Benzons Sangkor fra Svend-

Der er Fred i Danmark.

borg, der besøgte Højskolen den 27. Febr.; Koret sang overordentlig smukt nogle Laubske Folkeviser og foredrog gregoriansk Kirkesang.

I April Maaned fik vi opført en Forbindelsesbygning mellem Hovedbygningen og Gymnastiksalens Forstue, i den fører en Trappe op til den store Skolestue og en ned til

Udenfor Skoletiden (Ærtebælgning).

Spisestuen, saa at man nu fra Skolestuen kan komme den Vej ud i Baggaarden, ind i Gymnastiksalen og ned i Spisestuen.

Sommerskolen blev holdt med fuldt Hus. Vi havde 134 Elever og sagde endda Nej til nogle faa. Det gav godt Humør til Arbejdet, der ellers forløb som sædvanligt. Vi

Ollerup Station.

holdt Grundlovsfest den 5. Juni med Taler af Pastor Th. Skat Rørdam fra Ryslinge og mig. Den 25. Juni var Elevmødet, der var særdeles velbesøgt. Den 4. Juli læste Forstander Siewerts, Djurslands Højskole, „Det gamle Spil om Enhver“. Lærer Fr. Laursen, Tved, ledede i Sommer Elevernes flerstemmige Sang, foruden at han forlystede os med Musik nu og da. Vi havde vore sædvanlige Udflugter til Odense og Taasinge, dertil en ekstra til Nakkebølle Sanatorium, de to Udflugter var begunstiget af et kraftigt Regnvejr.

I August havde vi et Kursus i Gymnastik for Lærere i Folkeskolen, det lededes af Seminarielærer Lamberthsen, Haslev, og Niels Bukh.

Fra 17. til 20. Septbr. havde vi et velbesøgt Efteraarsmøde. De fremmede Talere og Oplæsere var: Povl Han-

sen og Sigrød Trier Hansen, Vallekilde, Rasmus Bording, Ry, Thomas Bredsdorff, Roskilde, Rasmus Nielsen, Særslev, Pastor E. Marstrand, Egense, og Cand. Hejle, Skaarup.

Vinterskolen er begyndt med 140 Elever; og der ventes endnu nogle faa, saa vi har Skolen helt fuld og glæder os til en god Vinter.

Lærer P. Sommer, som har arbejdet her ved Skolen i tre Aar, søger nu Embede i Folkeskolen. I hans Sted har vi faaet Ejnar Skovrup fra Ryslinge, der er Seminarist og har uddannet sig videre ved Ophold i England. Han har i kort Tid været Lærer ved Frederiksborg og Askov Højskoler.

Endelig i Aar har vi nu faaet Jernbane til Ollerup. Banen fra Svendborg til Faaborg, som der har været arbejdet paa i et Par Aar, blev aabnet for Driften den 25. November. Stationen ligger ved den østre Ende af Ollerup Sø. Banen kommer fra Egense og gaar norden om Ollerup Sø, mellem denne og Landevejen, løber langs med Søen om til Mejeriet „Aakilde“, hvor der er Holdeplads, og videre. Vi har 8 Minutters almindelig Gang til Stationen.

Vi havde den Glæde, at Sydfynske Jernbaner sendte et Tog her ud den 3. Novbr. om Aftenen med Elever og Gods. Det var en overordentlig stor Venlighed, som derigennem vistes os af Baneledelsen, først fordi Banen endnu ikke var aabnet for Driften, og dernæst fordi vi fik Turen ganske gratis. Trafikinspektør Beyer, Overassistent Rasmussen og Ingeniør Kjær fulgte Toget herud for at vaage over, at intet Uheld skulde ske.

Provst C. M. Olrik, St. Jørgens, som i mange Aar har været Højskolen en forstaaende og elskværdig Tilsynsmand, afgang ved Døden den 14. November.

* * *

Efteraaret 1916 har været særlig rigt paa **Familiefester og Jubilæer**.

I Begyndelsen af August Maaned kom Harald Kristensen-Randers hjem fra en Rejse Jorden rundt. Efter at være bleven cand. phil. drog han i Septbr. 1914 til Argentina, arbejdede der som Smøremand ved et Tærskværk, rejste derfra efter endt Høst og var i 2^{1/2} Maaned Letmatros paa en norsk Bark. Landede i Melbourne i Australien, ar-

Harald Randers.

bejdede ude paa en Kvæg-ranch i Sydaustralien til Foraaret 1916, tog saa til Nordamerika, hvor han en kort Tid pløjede ude i Californien. Fra Californien drog han til Colorado og arbejdede der paa en Faare-ranch. Derfra rejste han hjem efter et Ophold i Chicago og New York paa seks Uger. — Nu laver han sig til for at rejse til Australien.

Den 10. Oktober holdt Daniel og Thyra Rasmussen Sølvbryllup. Der var kun Familien og de nærmeste Naboer med. Det blev en overordentlig smuk

Fest med Sange og Taler, hvori man opfriskede Minder fra de svundne 25 Aar. Pastor Clausen, Ollerup, talte ud fra Patriarken Jakobs Ord (1. Mose 32. 10). „Jeg er ringere end al den Miskundhed og Trofasthed, som du har

Sølvbrudeparret.

bevist mod din Tjener; thi med min Stav gik jeg over denne Jordan, og nu er jeg vorden til to Hære.“ Disse Ord, fandt han, kunde ogsaa anvendes paa den Fremgang,

Ejnar M. Rasmussen.

Holger M. Rasmussen.

Sølvbrudeparret havde haft og det Sind, de havde taget imod den med.

Kristensen-Randers, der efter gammelt Løfte var ude at holde Foredrag, sendte følgende Telegram:

Jeg skriver, hvad Hjertet tilsiger mig nu:
 Til Lykke, Du! og til Lykke, Du!
 I kære to, som jeg saadan dutter,
 mig minder smukt om et Ord af Luther
 om gode Naboer og trofaste Venner --
 fra Katekismen vi det jo kender.
 Men bedre dog end nogen Bog
 det lyder i Livets levende Sprog.
 Hvad Luther regned' til daglig Føde,
 jeg længe har haft den Lykke at møde
 i eders venlige Nabofærd,
 og derfor hilset og takket vær!
 Jeg helst i Dag var paa Himmerigsbakken,
 men holdes tilbage af Præken og Flakken;
 I maa nøjes, indtil jeg hjemhentes af Anders,*)
 med et: Glædelig Fest!

J. P. Kristensen-Randers.

*) Vognmanden, som sædvanligvis kører for Skolens Lærere.

I øvrigt bidrog en Mængde Gaver og Telegrammer til at gøre Dagen festlig.

Den 16. Oktober var det 25 Aar siden Baltseren be-

Fra Jubilæumsfesten.

gyndte sin Virksomhed i Ollerup. I den Anledning blev der afholdt en fornøjelig Fest i Ollerup Forsamlingshus, hvor der var henvend 300 af Sognets Beboere til Stede. Der blev overrakt ham et Guldur med Kæde, to Lænestole og en Lysekroner som Tak for alle de glade Stunder, han havde været med til at skaffe sine Sognebørn, baade ved sit lyse Humør og ved sit trofaste Arbejde. Gamle Ollerupelever vil glæde sig over, at der blev

givet Baltseren dette ydre Tegn paa den Taknemmelighed, som vi alle føler mod ham.

Der er sagt en Gang, at et Menneske, der ler rigtig hjerteligt, kan man dristig nærme sig, det gør ikke noget ondt. Og der er ingen Tvivl om, at den gode Latter har en stærk rensende Indflydelse paa Menneskets Sind. Eleverne paa Højskolen kender mest Baltseren fra den særlig fornøjelige Side; men hans Munterhed vilde ikke faa den Magt, dersom den ikke bundede i dyb Alvor og nærredes af trofast Arbejde. Vi føjer vor Tak til de mange andres og ønsker Baltseren og hans Kone og deres Børn mange gode Glædes- og Arbejdsaar endnu.

Den 5. Novbr. holdt Aage Kristensen-Randers Bryllup med Ingeborg Hofman Bang. Aage Kr.-R. tog juridisk Em-

bedseksamen i Sommer og er nu Sagførerfuldmægtig i Odense. Hans unge Hustru er født i Zoologisk Have, hvor

De nygifte.

hendes Fader den Gang var Direktør. Hun har taget Studentereksamen og har en kort Tid været Lærerinde. De nygifte bor i Odense.

Ollerup Højskole, i Novbr. 1916.

Lars Bækhøj.

Elevmødet.

Det blev i Aar holdt den 24. og 25. Juni; og det var besøgt som sædvanlig; dog kom der vist flere Lørdag Aften, end der nogen Sinde før er kommen. Efter

Aftensbordet var der Musik af Lærer Laursen, Tved, Fru Gunild Kr.-R. og nogle af Sommereleverne, og jeg læste et Par af Jakob Knudsens Fortællinger.

Søndag Formiddag holdt jeg det foran gengivne Foredrag, og om Eftermiddagen talte Kristensen-Randers (Foredraget er ogsaa gengivet foran) og Bak, der talte „om at

have rene Tanker“. Senere var der Gymnastikopvisning af Delingsførernes Sommer- og Vinterhold, samt Folkedans efter Baltzersens Musik.

Der raadede en god Stemning under Mødet. I Talerne ved Maaltiderne mindedes man dem, der har de tunge Kaar der nede „Sønden Aa“. Der var Hilsen fra Kirstine Jensen, Gøllinggaard, Als, o. fl.

Elevmødedagen er en særlig Festdag for os Lærere; det er os en stor Glæde, at gamle Elever vil se os og Ollerup igen. Tak I, som var her, og I, som tænkte paa os, men ikke kunde komme.

L. B.

Foreningsmeddelelser.

Generalforsamlingen afholdtes i Foredragssalen Kl. 11¹/₂. Der var ca. 140 Medlemmer til Stede. Formanden, Jens L. Jensen, aabnede Mødet og fremlagde derpaa det reviderede Regnskab. Han meddelte, at det i et Bestyrelsesmøde var besluttet, at Udbetalingen af Understøttelsen til Sommerskoleeleverne, der plejede at komme paa det Regnskab, der afsluttedes midt under det paagældende Skoleophold, for Eftertiden skulde overføres til næste Aars Regnskab, saaledes at Understøttelsen til Elever paa Sommerskolen 1916 først kom paa det Regnskab, der afsluttedes i 1917. Ved denne Fremgangsmaade slap man for at faa Underskud paa Regnskabet i Aar, hvad man ellers vilde have faaet. — Regnskabet godkendtes enstemmigt.

Der udspandt sig nu en længere Forhandling angaaende et Forslag, som blev fremsat af Niels Mortensen, Tørslev, Frederikssund, Elev fra 1910—11. Han foreslog, at der skulde vælges et Bestyrelsesmedlem for hvert Amt, som saa skulde have til Opgave at holde sammen paa gamle Ollerup Elever i det paagældende Amt. Dels skulde han (eller hun) forsøge paa at faa dem optaget som Medlemmer i Elevforeningen, og dels skulde han søge at faa afholdt Møder paa et centralt Sted i Amtet, Møder, hvortil gamle Ollerup Elever særlig skulde indbydes, og hvor en Ollerup-Lærer skulde holde Foredrag og siden samles med Eleverne til en mere privat Sammenkomst; der skulde være saadan et Møde hvert Aar. Det blev altsaa en Art Amtselevmøder.

Oversigt over Elevforeningens Regnskab 1915—16.

<i>Indtægt.</i>		K	Ø
Kassebeholdning ²⁷ / ₆ 1915			57 49
1189 Medlemsbidrag à 1,20 for 1915			
— 16	1426 80		
67 do. à 1,00 for 1915—16	67 00		
62 do. à 1,00 for 1916—17	62 00		
Forudbetalt Bidrag for flere Aar	3 60		
			1559 40
Indvundne Renter	21 36		
Ekstrarabat fra Andelsbogtrykkeriet	4 71		
Solgt Aarsskrifter	1 55		
			27 62
			1644 51
 <i>Udgift.</i> 			
<i>Aarsskriftet:</i>			
Trykkeriregning	741 32		
Udsendelse m. m.	305 95		
			1047 27
<i>Understøttelser:</i>			
6 Elever, Vinterskolen			315 00
 <i>Forskelligt:</i>			
Rasmus Laursens Mindesten	25 00		
Bestyrelsens Rejser	15 00		
			40 00
			1402 27
Kassebeholdning ²⁵ / ₆ 1916			242 24
			1644 51

Indhold.

Side.

3. Holger Rosenkrans den Lærde. Af P. Bak.
16. Marie Abel Trier. Af Lars Bækthøj.
26. Selfordybelse, Samfølelse og Samvirken. A. J. P. Kristensen
Randers.
45. Hans Moos. Af J. P. Kristensen-Randers.
53. Oplevelser. Af J. P. Kristensen-Randers.
60. I Frihed, men under Selvtugt. Af Lars Bækthøj.
67. Aandelig Vækst. Af Even Marstrand.
75. Et Mindesmærke for Rasmus Laursen. Af Lars Bækthøj.
80. Ollerup Haandværkerskole 1891—1916. Af Thyra og D.
Rasmussen.
83. Delingsførerskolen. Af Niels Bukh.
86. Af Aarets Historie. Af Lars Bækthøj.
94. Elevmødet. Af Lars Bækthøj.
95. Foreningsmeddelelser.
97. Elevmødet 1917.
98. Regnskabet 1915—16.

Billeder.

17. Marie Abel Trier.
  - 46 og 50. Hans Moos 1909 og 1916.
  76. Rasmus Laursens Mindesmærke.
  81. Ollerup Haandværkerskole, Vinteren 1913—14.
  83. Fra Gymnastiksalen
  84. Ved Elevmødet 1916
  85. Delingsførerne Somren 1916.
  86. Den ny Mellembygning.
  87. Der er Fred i Danmark.
  87. Udenfor Skoletiden (Ærtebælgning).
  88. Ollerup Station.
  90. Harald Randers.
  90. Sølvbrudeparret.
  91. Ejnar og Holger M. Rasmussen.
  92. Fra Jubilæumsfesten
  93. De nygifte.
-